

PRÁVNICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

Katedra trestního práva

Právní ochrana před domácím násilím ve Španělsku a ČR
(zejména trestněprávní aspekty)

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Marie Vanduchová, CSc.

Jméno diplomantky: Eliška Děcká

Ročník: 5.

Adresa: Mendlova 161, 742 45 Fulnek

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem zveřejnila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Eliška Děcká

Obsah

Úvod.....	4
První část: Domácí/genderové násilí ze španělského úhlu pohledu	
1)Násilí páchané na ženách.....	5
Úvod.....	5
Legislativní vývoj.....	6
2)Pojem gender a genderové násilí.....	7
3)Smýšlení o genderovém násilí ve španělské společnosti.....	11
Vzdělávání.....	12
Reklama.....	13
Kampaně.....	14
Statistiky.....	15
4)Trestněprávní aspekty.....	16
Legislativní vývoj ve Španělsku.....	16
Organický zákon.....	18
Teoretické úvahy.....	25
5)Soudy pro násilí páchané na ženách.....	26
6)Příkaz k ochraně.....	31
Druhá část: Domácí násilí z českého úhlu pohledu	
1)Specifika vnímání domácího násilí v české společnosti.....	36
Kampaně.....	39
Statistiky.....	40
2)Pojem domácí násilí.....	42
3)Domácí násilí v trestním právu hmotném a procesním.....	43
4)Zákon na ochranu před domácím násilím.....	47
Intervenční centra.....	47
Vykazání.....	48
5)Pronásledování (možná budoucnost trestního práva).....	54
Závěr.....	55
Použitá literatura.....	56
Přílohy	

„Násilí proti ženám je snad to nejostudnější porušování lidských práv. Nezná zeměpisné, kulturní ani ekonomické hranice.“¹

(Kofi Annan, generální tajemník OSN v letech 1997 - 2006)

Úvod

O sepsání diplomové práce na téma domácí násilí jsem začala poprvé uvažovat, když mě výrazně oslovil stejnojmenný výběrový předmět na Katedře trestního práva. Postupem času se k teoretickému zájmu připojily i osobní zkušenosti, když jsem se několikrát zcela neplánovaně setkala se ženami, kterým tento celospolečenský problém vstoupil do soukromých životů a u nichž mě výskyt domácího násilí i přes mé předchozí zkušenosti vždy velmi překvapil. Rozhodla jsem se proto odcestovat na dvousemestrální studijní pobyt do Madridu, abych mohla přímo ve Španělsku, kde je problém domácího násilí navýsost aktuální, abych se mohla seznámit s každodenní realitou, která konkrétně v případě domácího násilí je dle mého názoru silně ovlivňujícím faktorem. Spojila jsem se zde s neziskovými i státními organizacemi a s jejich pomocí postupně poznávala dynamický vývoj španělské legislativy v této oblasti. Po návratu do Čech jsem shodou okolností mohla díky pracovní příležitosti jako koordinátorka právních a genderových programů v nadaci navázat užší styku i s naším neziskovým sektorem, který v naší zemi stále udává nejvýrazněji směr, kterým se všeobecné i legislativní chápání problematiky domácího násilí ubírá. Doufám tedy, že svou diplomovou práci přispěji k tématu mým osobním pohledem, který jsem během uplynulých dvou let, měla možnost získat.

¹ Všechny použité citáty jsou vždy buď ze španělských nebo českých materiálů publikovaných v daných zemích.

Část první: Domácí/genderové násilí ze španělského úhlu pohledu

I. Násilí páchané na ženách

A) Úvod

Násilí páchané na ženách je staré jako lidstvo samo. Již odnepaměti bylo součástí naší patriarchální společnosti touha muže podmanit si ženu. Ukázat na chování k ženě svoji dominanci ve vztahu k ní. Násilí se pak stávalo praktickým nástrojem, jak tuto dříve obecně uznávanou nadvládu přenést do každodenního života, jak si vytvořit nadvládu ryze praktickou. I když se společnost v poslední době hodně vyvíjí a mění i v oblasti chápání vztahů muže i ženy, přesto existuje stále mnoho přežívajících modelů a stereotypů, které onu umělou nerovnost mezi pohlavími stále udržují:²

muž	žena
síla	slabost
vůdcovství	podřízenost
rozhodnost	nejistota
veřejná sféra	soukromá sféra
hlava rodiny	manželka
zabezpečení potřeb	matka
	žena v domácnosti

Jak statistiky³ dokazují, není přitom pravdou, že by podobné stereotypy, byly plně určovány kulturou. Různé sociální prostředí sice může jednotlivé typy násilí na ženách mírně odlišovat, stále ale zůstává jasným odrazem čísel, že násilí proti ženám je z menší či větší intenzitou násilím globálním.⁴ Další zajímavou charakteristiku násilí proti ženám popisuje španělský soudní lékař Don Miguel Lorente Acosta : „*domácí násilí je plodem naší androcentrické*⁵

² Tabulka přeložena a zpracována na základě úvodní kapitoly Violencia de género : Ley Orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género: una visión práctica (Jaime Sanz-Diez de Ulzurrun Escoriaza , José Manuel Moya Castilla. Barcelona: Ediciones Experiencia, 2005)

³ Jednotlivé statistiky viz následující kapitoly a přílohy

⁴ Pohled na domácí násilí v celosvětovém kontextu je jednou z dominantních aktivit mezinárodní organizace Amnesty International (<http://web.amnesty.org/actforwomen/index-eng>), která má své aktivní pobočky jak ve Španělsku tak i v České republice.

⁵ Androcentrismus - doslova „mužstřednost“, androcentrismus je představa, že muži jsou nadřazeni ženám a představují normu, podle níž jsou ženy poměřovány (např. v psychologii či ve statistice byly dlouhou dobu dělány výzkumy na vzorcích mužů, výsledky však byly zobecňovány na celou společnost) www.ta-gita.cz

společnosti, řízené a kontrolované mužem, který sám určuje vhodné modely chování. Jedná se o násilí, které není svým původem individuální, nýbrž násilí strukturované, které vychází ze série socio-kulturních norem, které ačkoliv přímo neříkají „podříd si ženu“ zároveň ospravedlňují, minimalizují nebo nepřikládají důležitost podobnému typu chování.A když si takto přiznáme, že toto násilí není individuálního původu, musíme si zároveň přiznat, že jeho následky stejně tak celou společnost ovlivňují.“⁶

Obdobné postoje zastává i česká literatura: „I ve vyspělých společnostech nezřídka přetrvává názor, že domácí násilí je privátní záležitost, kterou si musí partneři vyřešit sami, a do které by neměl zasahovat nikdo z venku. Domácí násilí je bagatelizováno, jeho postupný vývoj v intimním prostředí rodiny je okolím neviděn a podceňován, projevy přehodnocovány na běžný konflikt, který se stává v každé rodině.“⁷ Podobná myšlenka, že domácí násilí není jen problémem soukromým, nám dnes může přijít jako jasná úvaha. Historie (a v mnoha případech ne tak dávná) je však plná příkladů zcela opačných. Nejznámějšími akty násilí proti ženám byly (jsou) schvalovány, tolerovány či dokonce vyžadovány jsou případy tzv. rodinné cti. Mužský rodinný příslušník může obvykle nevěrnou, o panenství připravenou či dokonce znásilněnou ženu beztrestně fyzicky napadnout či zabít. Mezi země s nejsmutnějšími statistikami patří například Jordánsko, Jemen nebo Pákistán, kde bylo například v roce 2003 zavražděno okolo 1000 žen.⁸

Násilí proti ženám můžeme tedy shrnout do následujících základních charakteristik:

- 1) nejedná se o žádný nový fenomén
- 2) jde o násilí svým původem nikoliv individuální
- 3) je multikulturní
- 4) odráží se nejen v rodinném prostředí

B) Legislativní vývoj ve světě

Prvotním mezníkem v historii boje proti násilí páchaném na ženách byl rok 1975, který byl OSN vyhlášen jako Mezinárodní rok žen. V roce 1979 pak Valné shromáždění schválilo Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen, kde se poprvé oficiálně prohlašuje, že se tento problém nedotýká pouze samotných žen, nýbrž že zasahuje celou společnost, protože

⁶ Violencia de género : Ley Orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género: una visión práctica (Jaime Sanz-Díez de Ulzurrun Escoriaza , José Manuel Moya Castilla. Barcelona: Ediciones Experiencia, 2005, str. 20)

⁷ Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně – právní ochrany dítěte (Acorus o.s. MPSV, 2006, str.5)

⁸ tamtéž, str. 21.

působí proti základním lidským právům jako takovým.⁹ Neopominutelnou roli pak sehrály bezesporu i celosvětové konference o ženských právech pořádané OSN (Mexiko 1975, Kodaň 1980, Nairobi 1985, Peking 1995, New York 2000), které posloužily jako katalyzátor, aby se problematika domácího násilí dostala na významnější pozice v mezinárodním společenství. Především pak Pekingská konference, v rámci které byla přijata Akční platforma udala budoucí směr mezinárodního vývoje v oblasti boje proti násilí na ženách. Nelze opominout ani Deklaraci o odstranění násilí na ženách z roku 1993.

Legislativní vývoj v Evropské unii

V evropském měřítku je prvním významným rokem rok 1986, v němž evropský parlament schválil Rezoluci A-44/86 o násilí páchaném na ženách, která se kromě domácího násilí vyjadřovala také k sexuálnímu násilí a prostituci. V započatém směru pak pokračoval Evropský parlament i v roce 1994 (Rezoluce o porušování základních práv a svobod žen, v které bylo zdůrazněno i právo žen na svou tělesnou integritu. V roce 2004 byl pak schválen akční program Daphne II mající za cíl chránit děti, mládež a ženy před násilím.¹⁰

„Za dobu svého trvání nezapříčinil feminismus ani jednu oběť na životě, machismus vraždí každý den“
(motto z francouzské kampaně proti genderovému násilí, převzaté i španělskými médii)

II. Pojem gender a genderové násilí

Pojem gender nebývá v české odborné literatuře překládán, a proto se i v této diplomové práci zdržím českých jazykových napodobenin. Pro upřesnění však uvádím jednu z možných variant definic tohoto pro naši společnost a především pro její pozitivní vývoj stále podstatnějšího pojmu.

Gender: též sociální pohlaví; koncept upozorňující na sociálně-kulturní konstrukci identity podle modelů chování přiřazených mužskému nebo ženskému biologickému pohlaví. Na

⁹ Text úmluvy v českém znění je k dispozici na <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=19711>

¹⁰ Violencia de género : Ley Orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género: una visión práctica (Jaime Sanz-Díez de Ulzurrun Escoriaza , José Manuel Moya Castilla. Barcelona: Ediciones Experiencia, 2005, str. 16-17)

sociální konstrukci genderové identity poukazují antropologické a historické (a jiné) studie, díky nimž se dozvídáme o různých pojetích mužství a ženství v závislosti na kultuře a historické době.¹¹

Jelikož podobně jako v českém jazyce je i ve španělštině pojem gender a jeho původní obdoba (género) užívaná teprve krátce, vyjadřuje se k němu i soudkyně Raimunda Peñafort ve své knize *Una Juez frente al maltrato* (Soudkyně proti týrání)

„Genderové násilí je takové násilí, které vychází z pozice společenské nerovnosti mezi muži a ženami. Určité rozdíly mezi pohlavími jsou přirozené, pozitivní, obohacující. Pohlaví patří do kategorie BÝT a z toho plynou určité rozdíly mezi pohlavími. Nicméně přetvářet tyto rozdíly na rozdílné sociokulturní modely pro muže a ženy vytváří najednou z pohlaví kategorii MUSÍ BÝT, která už vychází pouze a jen z těchto modelů.“¹²

Jako každý nový výraz tedy i přes ohlasy mnoha odpůrců, procházel a stále prochází pojem gender a genderové násilí svým vývojem a je jen důkazem toho, že jazyk je živý nejen komunikační prostředek, který se vyvíjí společně se společností, která jej používá. Kdybychom příliš lpěli na jeho tradičnosti a rigiditě, bylo by dnes například vést rozhovor o na téma počítačových technologií či ekologických problému velmi složité.

Španělský organický zákon 1/2004 (*La ley orgánica*) označuje tento typ násilí za vztah podřízenosti. Konkrétně považuje za genderové násilí jakoukoliv fyzickou, psychickou či ekonomickou agresi, která je namířena proti ženě pro tento samotný fakt, že je ženou. Genderové násilí je organickým zákonem 1/2004 považováno za manifestaci zneužití moci, která byla na ženách vykonávána během celé naší historie a kterou jsme zdědili skrze výchovu a systému vzdělávání založeném na přesvědčení, že muž by měl ve společnosti disponovat větší autoritou a zodpovědností na rozdíl od ženy. I v současnosti existuje stále mnoho sociálních předsudků¹³, které napomáhají tomuto způsobu uvažování. Jako například tzv. stereotypy mužství (síla, rozhodování, inteligence) a ženství (slabost, submisivita, citovost). Genderové násilí se pak v konkrétní situaci stává prostředkem, jak si tuto historickou dominanci nad ženou udržet v praxi. I Španělský nejvyšší soud v jednom ze svých

¹¹ zdroj slovníček Genderové informační a tiskové agentury (www.ta-gita.cz)

¹² *Una Juez frente al maltrato* (Raimunda de Peñafort. Madrid: Debate 2005, str. 192)

¹³ genderové stereotypy: zjednodušující popisy maskulinity a femininity, jsou to představy o „správném“ chování a postojích jedinců podle příslušnosti k biologickému pohlaví; tyto představy většinou nereflektované přejímáme a předáváme dále (www.ta-gita.cz)

hojně citovaných rozsudků z 21. září 2002, vyzvedá význam pojmu dominance, jako cíle, kterého se agresor ve všech typech rodinného násilí snaží dosáhnout.

Samotný termín genderové násilí se poprvé objevuje v Deklaraci Valného shromáždění Spojených národů schválené 20. prosince 1993 pod číslem 48/104. Valné shromáždění definuje genderové násilí takto:

„...veškeré akty násilí založené na pohlaví, které mají jako svůj následek ať už reálné či možné ublížení fyzické, sexuální či psychologické, mezi něž patří hrozby, donucování, nezákonné omezování osobní svobody, ať už se tak stane v prostředí soukromém či veřejném.“

Použití pojmu genderové násilí v této rezoluci se stalo klíčovým pro mnoho pozdějších legislativních prací po celém světě, včetně Španělska. Organický zákon 1/2004 používá tento termín (*violencia de género*) i přes jeho ne zrovna lingvistickou korektnost, jak na to ve svém prohlášení upozorňuje Královská jazyková akademie. Nejvyšší soud se ohledně této otázky omezil na konstatování, že pojem je „nepříliš šťastný“ (rozsudek 30. září 1221/2003).¹⁴

Dalším důležitým krokem v historii pojmu genderové násilí je jeho použití v Deklaraci, která byla společně s tzv. Akční platformou schválena na 4. světové konferenci o ženských právech v září 1995 v Pekingu. Právě díky této deklaraci a v ní obsažené definici je pojem genderové násilí i přes svou lingvistickou problematičnost hromadně přijímán v mnoha zemích.

Deklarace tedy pokládá za genderové násilí: *„násilí fyzické, sexuální a psychické spáchané v rodině, včetně úderů, sexuálního zneužívání dívek doma, násilí spojené s věnem, znásilnění manželem, mrzačení genitálií a další tradiční praktiky používané proti ženám, násilí páchané jinou osobou než manželem, násilí spojené s vykořisťováním,“*

Definice ve španělském právu obsažená v čl. 1 Org. zák. 1/2004 se přeci jen vzhledem k oblasti použití mírně liší.

„Genderové násilí je takové násilí, které, jako manifestace diskriminace, nerovného postavení a vykonávání mocenských vztahů muže nad ženou, zasahuje ženy ze strany těch,

¹⁴ La nueva ley contra la violencia de género : (LO 1/2004, de 28 de diciembre) (Javier Boix Reig, Elena Martínez García, Javier Boix Reig. Madrid: Iustel, 2005, str. 256)

kteří jsou či byli jejich partneři, se kterými udržují či udržovali příbuzenský poměr či jakýkoliv jiný podobný citový vztah, nehledě na případné soužití.“

Z této definice můžeme vyvodit několik závěrů, důležitých pro aplikaci tohoto pojmu v praxi španělského právního systému:

- 1) Genderové násilí je to, které páchají muži na ženách. Opačná situace není genderovým násilím. Stejně tak tento pojem nezahrnuje násilí proti třetím osobám v domácnosti jako třeba děti, prarodiče atd.
- 2) Do této španělské definice nezapadají ani násilnosti mezi ženami navzájem v lesnických párech.
- 3) Oběti nemůže být jakákoliv žena, ale jen ta, která s agresorem udržuje či udržovala manželství či jiný podobný citový vztah, aniž by spolu museli společně žít. V tomto bodu se španělské legislativa nejvíce liší od té mezinárodní, která se dotýká veškerého násilí na všech ženách, bez požadavku citového (vztahového) komponentu. Proto například ve Španělsku na rozdíl od mezinárodní úpravy zůstávají mimo zájem zákona např. pracovní agrese na ženách, či útoky na neznámou ženu)
- 4) Španělská normotvorba kromě toho ještě do své definice dodává důležitý subjektivní element když tvrdí, že genderové násilí je „manifestace diskriminace, nerovného postavení a vykonávání mocenských vztahů muže nad ženou.“ Tuto intenci zákonodárce potvrzuje i odstavec 1 úvodní expozice motivů zákona 1/2004. „Toto násilí se obrací proti ženám, právě proto, že jsou ženami, že jsou svým agresorem považovány za nemající základní lidská práva na svobodu, úctu a možnosti se sami rozhodovat.“ Tímto pojetím najednou dostává ryze subjektivní element – motivace pachatele klíčovou důležitost, protože jasná definice pojmu domácího násilí je nezbytná z následujících důvodů:
 - a) na kvalifikaci tohoto pojmu záleží aplikace procesních mechanismů, včetně případné kompetence Soudů proti násilí páchaném na ženách.
 - b) Pouze žena, která je kvalifikována jako oběť genderového násilí, má nárok na příslušná pracovní, ekonomická či jiná práva předvídaná v 2. hlavě Org. zák. 1/2004.
 - c) Správná kvalifikace pojmu genderové násilí podmiňuje veškerou preventivní činnost: informativní a mediální kampaň, reklamu, výchovné prostředky.¹⁵

¹⁵ La nueva ley contra la violencia de género : (LO 1/2004, de 28 de diciembre) (Javier Boix Reig, Elena Martínez García, Javier Boix Reig, Madrid: Iustel, 2005, 251)

Stručné shrnutí rozdílů mezi domácím a genderovým násilím tak, jak je chápáno ve španělském právu, můžeme provést na základě definice domácího násilí, ke které dospěla Evropská rada:

„Za domácí násilí se považuje veškeré komisivní či omisivní chování uskutečněné v rodinném prostředí, jedním z jejích členů, které poškozuje život, fyzickou či psychickou integritu, včetně svobodu jiného člena rodiny, a způsobuje závažnou újmu v rámci rozvoje osobnosti.“

Při porovnání definice Evropské rady se španělskou obsaženou v zák. 1/2004 můžeme tedy snadno dovodit, že pojem domácí násilí představuje pojem znatelně širší než genderové násilí, co se týče:

- 1) širší okruhu obětí – pasivních subjektů
- 2) širší okruhu agresorů-aktivních subjektů
- 3) širší vztahů, jaké mohou být mezi agresorem a obětí¹⁶

K výše zmíněným závěrům dospěl ve španělské legislativě zákonodárce již v roce 2003 při sepsání textu zák. 27/2003 regulující příkaz k ochraně (Orden de protección), který pojímá genderové násilí jako určitou specializaci násilí domácího.

„Násilí páchaná uvnitř rodinného kruhu, a zvláště pak genderové násilí, představují vážný problém naší společnosti, který vyžaduje globální odpověď, koordinovanou všemi veřejnými složkami. Situace, které vznikají skrze tento druh násilí, významově přesahují čisté domácí prostředí a stávají se závažným nedostatkem, ovlivňuje a oslabuje veškerý občanský život všech.“

Rozlišování pojmu domácího násilí a genderového násilí není tedy zdaleka jen pouhým podružným lingvistickým problémem, nýbrž z hlediska praxe velmi důležitou otázkou, jak můžeme pozorovat i v případě aplikace dvou nejdůležitějších norem ohledně genderového násilí: Zatímco zák. 27/2003 řeší problémy, jak genderového, tak i domácího násilí, org. zák. 1/2004 je určen výlučně jen pro případy genderového násilí.

¹⁶ La nueva ley contra la violencia de género : (LO 1/2004, de 28 de diciembre) (Javier Boix Reig, Elena Martínez García, Javier Boix Reig. Madrid: Iustel, 2005, 41)

„Okovy a stěny domova často nevidíme jasně. To ale neznamená, že by byly méně skutečné a méně nepřekonatelné.“

(Luis Rojas Marcos, španělský psychiatr)

III. Smýšlení o genderovém násilí ve španělské společnosti

Španělská společnost se vyznačuje mnoha kulturními a sociálními rozdíly v porovnání se životním stylem v České republice. Díky svému desetiměsíčnímu studijnímu pobytu v Madridu jsem měla možnost pozorovat mnoho zajímavých odlišností na vlastní kůži. I když ono tolik zprofanované slovo „macho“ se v médiích objevuje vždy pouze v kritickém vyznění a je oficiálně vnímáno velmi negativně, odrazy staleté machistické tradice ve společnosti stále přežívají. Můžete se jich všimnout při chování partnerské dvojice v autobuse či metru, mnoho nelichotivých stereotypů jsem zaznamenala bohužel i na univerzitní půdě. To, co však začíná zdánlivě nevinnou oslavou chlapečtví například skrze nekritické zbožňování hrdinů dnešního Španělska – torerů a popularitu všech jejich milenek, pokračuje přes vysoký počet žen v domácnosti (tedy ekonomicky zcela závislých na mužích) až k děsivé statistice každoročního počtu obětí genderového násilí.¹⁷ Španělská vláda si je vědoma tohoto závažného problému a kromě intenzivní legislativní práce přichází i s pro „normální občany“ viditelnějšími změnami jako je například fakt, že v poslední vládě J. L. Rodrigueze Zapatera obsadily polovinu křesel právě ženy. Již po krátké době jsem si všimla, že španělský stát má ve své legislativě silný sklon vychovávat občany a stejný trend zvolil i při zpracování organického zákona 1/2004, první normy ohledně násilí na ženách, která si plně uvědomuje, že bez dostatečné prevence nepomůže sebelepší trestní represe. Proto jsem se i já rozhodla zmínit o několika základních ideách, které jsou uvedeny ve zmiňovaném zákoně 1/2004 v částech věnovaných metodám zcitlivění, konkrétně v oblastech vzdělávání a reklamy.

A) Vzdělávání

Důvod, proč je tato část zařazena do zákona, který se primárně věnuje trestněprávní problematice, vychází z premisy, že problém genderového násilí není problémem jednotlivce nýbrž celé společnosti. Po mnoha letech nelichotivých zkušeností španělští zákonodárci konečně přiznali, že je v tomto ohledu nutno začít u změny sociálních modelů chování a tudíž u vzdělávání. Tento způsob prevence neposkytuje výsledky ze dne na den, ale je nezbytnou

¹⁷ viz statistiky portálu El Mundo obsažené v příloze č. 3

dlouhodobou cestou pro vymícení genderového násilí. Prvním krokem byl plán připravený ministerstvem školství a vědy ve spolupráci s vládní organizací Institut ženy z roku 1987, který mezi hlavními vytyčenými cíly uvádí:

- 1) Bojovat proti sexistickým stereotypům v didaktických materiálech
- 2) Bojovat proti sexistickým stereotypům v životopisech
- 3) Podpořit změnu přístupu profesorů skrze jejich postupné dlouhodobé vzdělávání
- 4) Zajistit rovnost přístupu dívek a chlapců ke všem úrovním vzdělání

Zák. 1/2004 pak pokračuje v nastolených cílech a systematicky je rozvrhuje do jednotlivých stupňů vzdělávání:

- 1) mateřská škola – poklidné řešení konfliktů
- 2) první základní stupeň – porozumět a respektovat rovnost pohlaví
- 3) druhý základní stupeň – schopnost navazovat vztahy s okolím nekonfliktní formou; ocenit a respektovat rovnost příležitostí obou pohlaví
- 4) střední škola – schopnost jednat sám za sebe, sám vytvářet reálné prostředí pro rovnost mezi pohlavími
- 5) univerzita – zkoumání konkrétních případů diskriminace, byť ne transparentní

Za hlavní prostředky, kterými chce zákon dosáhnout těchto cílů pak označuje

- 1) učební materiály: kontrolovat eliminaci sexistických přístupů; překonat neviditelnost žen v některých učebních oborech
- 2) učitelé: jejich senzibilizace a neustálé dozdělávání v oboru
- 3) jazyk, formy her a hračky

Zákon následně určuje rovněž entity, které jsou pověřovány kontrolou naplňování těchto cílů:

- 1) úřad školské inspekce
- 2) institut žen
- 3) státní školská rada

Na závěr části věnované vzdělávání se pak zákon zmiňuje o nutnosti okamžitého znovu zařazení do vzdělávání dětí, které byly dotčeny jako třetí osoby akty genderového násilí.

B)Reklama

Je zajímavé, že jsem ve všech španělských materiálech, které jsem použila ke studiu problematiky genderového násilí narazila na téměř identickou větu: „Není pochyb o tom, že reprezentace ženy v reklamě má nevyvratitelné důsledky pro gendrové násilí.“ Myšlenku, kterou dle mých zkušeností stále v Čechách odmítá nejen mnoho mediálních pracovníků, ale i

právníků. Přitom je to právě reklama, která svým pasivním konzumentům (tedy nám všem) nabízí ty nejhorší sexistické¹⁸ stereotypy. Ať už je prezentování ženy jako čistě sexuálního objektu, či v situaci závislosti na muži. Často bývá také například znevažována její inteligence oproti vyzvedání její krásy, zesměšňovány nedostatky označované za typicky ženské apod. K ostatně k podobným závěrům dospěla i Mezinárodní athénská deklarace z roku 1992, Pekingská konference v roce 1995 nebo například již v roce 1984 Evropská unie v nařízení vydaném Evropskou radou o podvodné a srovnávací reklamě. Ve Španělsku pak přichází první zmínka o nelegální reklamě v roce 1988 v rámci Generálního zákona o reklamě.¹⁹ Často však bývá v těchto ohledech zmiňována i samotná španělská ústava zaručující ve svém článku 18 právo na čest, osobní a rodinnou intimitu a vlastní obraz. Zákon 1/2004 pak postupuje v cestě započaté Generálním zákonem o reklamě, jehož hlavní cíle byly přeci jen převážně komerční, a ve svém čl. 10 konstatuje za nelegální reklamu každou, která zobrazuje ženu ponižujícím a diskriminačním způsobem. A dále upřesňuje že se jedná převážně o reklamu která využívá ženské tělo či jeho části bez jakékoliv spojitosti s produktem či zobrazuje ženy ve stereotypních degradujících situacích. Jako entity, které jsou oprávněny žalovat takovéto nelegální reklamy pak určuje:

- 1) speciální delegaci vlády proti násilí na ženách
- 2) Institut žen
- 3) Legálně ustanovené organizace, které mají za cíl obranu zájmů žen
- 4) Nositele práva nebo zákonného zájmu

Ve svém článku 14. pak ukládá povinnost komunikačním médiím (ať už veřejným nebo soukromým) podporovat ochranu rovnosti mezi mužem a ženou, a vyhýbat se tudíž diskriminaci mezi nimi.

C) Kampaně

Sociální kampaně jsou ve Španělsku velmi oblíbenou a hojně využívanou formou jak ovlivňovat veřejné mínění. Co se týče oblastí genderového násilí, neomezují se stát a neziskové organizace na pouhé samotné násilí, ale přesně podle obsahové struktury organického zákona se zaměřují i na vzdělávání a výchovu. Na rodiče a jejich vzájemné rozdělení odpovědnosti a každodenních požadavků apeluje například kampaň, jejíž hlavní motto je: „Nezdá se ti, že tu někdo chybí? Chybíš ty.“ Touto otázkou usiluje především o

¹⁸ sexismus: diskriminace na základě pohlaví (www.ta-gita.cz)

¹⁹ La nueva ley contra la violencia de género : (LO 1/2004, de 28 de diciembre) (Javier Boix Reig, Elena Martínez García, Javier Boix Reig. Madrid: Iustel, 2005, 140-142)

větší zapojení otců do rodinného života po všech stránkách (nikoliv jen těch volnočasových.)²⁰ Podobnou cílovou skupinu oslovuje i kampaň s heslem „Povolání nemají rod, hračky taky ne!“, která se snaží přimět rodiče k zamyšlení než koupí dceři další plavovlasou pannu a synovi opět autíčko. Právě tato kampaň nejjasněji upozorňuje na to, že gender na rozdíl od pohlaví není dán biologicky, ale utváří se po celou dobu našeho života už od raného dětství. A nestereotypní výběr hraček může být prvním krokem, jak nabídnout dětem svobodnou volbu vývoje jejich osobnosti. Ostatně o genderově korektní výchově mluví v pasáži věnované vzdělávání i samotný organický zákon 1/2004. Přímě genderového násilí se pak týká kampaň „Není to tvůj partner. Ale není to tvůj problém?“, která se zaměřuje na veřejnost a snaží se o její větší vnímavost ohledně genderového násilí ve svém okolí.²¹ Na velmi profesionální PR úrovni jsou ve Španělsku i nejrůznější informační brožury, které často přibližují závažné problémy lehce oddechovou formou, aby tak nalákaly co nejvíce možných zájemců o informace.²²

D) Statistiky

Tomu, že je genderové násilí ve Španělsku palčivým a na veřejnosti často diskutovaným problémem, odpovídá i podrobný způsob zpracování statistik. Na rozdíl od České republiky, kde jsou zadavatelem (mnohem jednodušších) výzkumů především neziskové organizace, ve Španělsku patří podobné prezentace údajů ke každoročním povinnostem jednotlivých státních úřadů. Nepřehlédnutelná je i distribuce těchto statistik, které se nacházejí celoročně dostupné na webových stránkách jednoho z nejčtenějších španělských deníků El Mundo a jsou neustále průběžně aktualizovány.²³ Mezi nejzajímavější údaje patří například fakt, že drtivá většina agresorů i obětí patří do věkové skupiny 31 až 40 let, že nejvíce zabitých žen připadá na měsíce červenec, srpen a září (tedy nejteplejší měsíce ve Španělsku) nebo například fakt, že čím dál tím více agresorů páchá po činu sebevraždy (v roce 2005 17 ze 68).²⁴ Vedení statistik má svůj nezastupitelný význam v případných legislativních či preventivních změnách, které by měly co nejlépe reagovat na aktuální problémy v oblasti genderového násilí.

²⁰ Obrazová ukázka kampaně s překladem viz příloha č.1

²¹ Obrazová ukázka kampaně s překladem viz příloha č.1

²² viz tamtéž.

²³ http://www.elmundo.es/documentos/2004/06/sociedad/malostratos/cifras_03.html

²⁴ detailní statistiky s překladem viz příloha číslo 3.

IV. Trestněprávní aspekty

Úvod – Trestní zákoník není všelék

Je třeba si uvědomit, že samotný trestní zákoník nemůže problém domácího násilí vyřešit. Zkušenosti a statistiky bohužel dokazují, že prostor, který je domácímu násilí v TZ věnován či tvrdost norem, neovlivňuje výrazným způsobem počet žalob či obětí.

Tento fakt si španělský zákonodárce připouští teprve v případě aktuálního platného organického zákona 1/2004 o integrální ochraně před genderovým násilím (Ley Orgánica de Medidas de Protección Integral Contra la Violencia de Género), který poprvé v historii španělské legislativy na toto téma zahrnuje kromě norem práva trestního, občanského či pracovního také zcela novátorské tituly o způsobech prevence, odkrývání a zcitlivění problému genderového násilí v oblastech výchovy, reklamy a médií. Nesmíme zapomínat na princip subsidiarity, který by měl být pro trestní právo charakteristický. Výstižně se k tomu ve své knize přístupně popularizující problematiku gendrového násilí vyjadřuje i soudkyně madridského soudu pro násilí páchaného na ženách Raimunda Peñafort:

„ Nový zákon přiznává, že k tomu, abychom vymýtili tento typ násilí je nezbytné přijít s preventivními opatřeními ve vzdělávání a výchově stejně tak jako v přístupu masových médií, protože jen skrze tyto nástroje se můžeme vymanit ze současných kulturních modelů, které mohou zapříčinit nerovnoprávnost z důvodu pohlaví.“²⁵

A) Legislativní vývoj ve Španělsku:

Legislativa ohledně domácího či později úžeji specifikovaného genderového násilí je velmi mladou oblastí právního zájmu. Souvisí se změnou společnosti, jejím sociálním vývojem, se změnou způsobu života. To všechno ovlivnilo postupně se měnící postavení ženy ve společnosti a tím pádem i uvnitř rodiny samotné. O tom, že se skutečně jedná o změny velmi nedávné svědčí například fakt, že ještě v roce 1963 existoval ve španělském právu pojem „uxorcidium“, tedy cizoložství, v rámci kterého byl pachatel-muž osvobozen od trestu, pokud způsobil manželce vážná zranění při jejím přistiženém cizoložství.²⁶ Další skromné mírnící kroky přináší pak Ústava z roku 1978.

Pravý právní vývoj v oblasti domácího násilí však začíná teprve od zákona 3/1989, kterým se mění tehdejší trestní zákoník. Tento zákon, který novelizoval Trestní zákoník

²⁵ Una juez frente al maltrato. Madrid: Debate 2005, str. 191-192.

²⁶ Violencia de género : Ley Orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género: una visión práctica (Jaime Sanz-Díez de Ulzurrun Escoriaza , José Manuel Moya Castilla. Barcelona: Ediciones Experiencia, 2005, str. 87)

(Código Penal;CP) přichází s ve svém článku 425 s novým trestním činem opakované fyzické násilí v domácím prostředí:

„Ten, kdo pravidelně a s jakýmkoliv cílem vykonává fyzické násilí vůči svému manželovi či osobě, s kterou je spojen podobnými citovými závazky, stejně tak jako vůči dětem, osobám v jeho péči, nezletilým nebo osobám se zmenšenou způsobilostí a jeho ochraně, bude potrestán odnětím svobody.“

Poprvé tak mohl být pachatel potrestán za trestný čin, i když jeho jednotlivé útoky samy o sobě nedosahovaly intenzity trestného činu. Bohužel ale tato novinka nebyla v praxi příliš využívána (v letech 1989 až 1998 se aplikovala v méně než deseti případech). Klasickým trestným činem pro tyto situace stále zůstávalo ublížení na zdraví. I tak ale tato úprava představuje významný krok k současnému chápání genderového násilí, jelikož pravidelnost je jednou z jeho naprosto základních a neopominutelných charakteristik.

Trestní zákoník z roku 1995 pak pokračuje v podobném kurzu definice trestného činu, naneštěstí jej však nijak lépe pro praxi nemodifikuje, nýbrž jen zpřísňuje dříve nastavené sankce na odnětí svobody od 6 měsíců do 3 let.

To Organický zákon 14/1999 by se dal označit již jako jistý přímý předchůdce úpravy současné. Napomohl tomu bezesporu i Akční plán proti domácímu násilí španělské vlády z roku 1998, jehož je tento zákon výstupem. Mezi nejdůležitější novinky zákona 14/1999 patřilo vylepšení stávající skutkové podstaty týrání v čl. 153 trestního zákona:

- 1) rozšířil se možnosti aplikace ustanovení domácího násilí, co se týče pojmu soužití a společná domácnost
- 2) poprvé byla k fyzickému násilí přiřazeno násilí psychické jako jeho typická alternativa
- 3) byla konkretizována kritéria určující pro tzv. pravidelnost (počet jednotlivých útoků, časová blízkost, subjektivní souvislost)

Organický zák. 11/2003 o opatřeních v oblasti občanské bezpečnosti, domácího násilí a sociální integrace cizinců (LO de medidas concretas en materia de seguridad ciudadana, violencia doméstica e integración social de los extranjeros) byl výsledkem Druhého akčního plánu z roku předcházejícího a zaměřoval se především jak už název napovídá na potenciální oběti, k jejichž ochraně se snaží přispět například rozšířením okruhu možných pasivních subjektů i na osoby v jakémkoliv momentálním stavu podřízenosti či závislosti na subjektu aktivním (dohled, dozor, opatrovnictví apod.) Mnohem lépe ale nakročený směr uvádí posléze do praxe zákon číslo 27/2003 upravující Příkaz k ochraně (Ley reguladora de la Orden de Protección), který přináší oběti komplexní, v jednoduchém řízení snadno dosažitelnou ochranu. Daří se to i díky tomu, že se zdaleka nespolehá jen na trestní možnosti, ale zasahuje

výrazně i do jiných právních oblastí²⁷. (O zákonu upravující Příkaz k ochraně detailněji viz str. 27an.)

B)Organický zákon 1/2004 o integrální ochraně proti genderovému násilí (Ley Orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género):

I přes výše několikrát zmiňovaný význam zákona 1/2004 co se týče jeho mimotrestněprávních norem, ovlivňuje bezpochyby velmi pozitivně i tuto legislativní oblast. Protože koneckonců ačkoliv je trestní právo na jedné straně označováno jako „ultima ratio“ na straně druhé je nejsilnějším a do práv jedinců nejvíce zasahujícím prostředkem státního donucení, z čehož vyplývá v určitých situacích jeho neoddiskutovatelná nezastupitelnost.

trestné činy typické pro genderové násilí ve španělském právu			
trestný čin	norma	oběť	trestnost
ubližení na zdraví	148.4 a 5 CP ²⁸	žena, která je nebo byla manželka nebo partnerka nebo osoba obzvláště zranitelná	vězení 2 až 5 let
týrání	153 CP	žena, která byla nebo je manželkou, partnerkou nebo osoba obzvláště zranitelná	vězení 6 měsíců až 1 rok nebo veřejně prospěšné práce od 31 do 80 dní
		ostatní osoby z čl. 173.2	vězení 3 měsíce až 1 rok nebo veřejně prospěšné práce od 31 do 80 dní
Pravidelné týrání	173.3 CP	osoby z čl. 173.2	vězení 6 měsíců až 3 roky

²⁷ Ley Orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género: una visión práctica (Jaime Sanz-Díez de Ulzurrun Escoriaza , José Manuel Moya Castilla. Barcelona: Ediciones Experiencia, 2005, str. 80 - 83)

²⁸ CP jako Código Penal (Trestní zákoník)

lehké vyhrůžování	171.4 CP	žena, která je nebo byla manželka nebo partnerka nebo osoba obzvláště zranitelná	vězení 6 měsíců až 1 rok nebo veřejně prospěšné práce od 31 do 80 dní
lehké donucování	172.2 CP	žena, která je nebo byla manželka nebo partnerka nebo osoba obzvláště zranitelná	vězení 6 měsíců až 1 rok nebo veřejně prospěšné práce od 31 do 80 dní

1) Týrání – Malos tratos (čl.153 CP)

„ 1. Ten kdo jakkoliv způsobí psychické ublížení nebo zranění nedefinované v tomto zákoně jako trestný čin, nebo udeří či týrá jiného, aniž by mu způsobil zranění, jestliže napadená je či byla jeho manželkou nebo ženou, která se s ním schází z důvodů podobného citového vztahu, nehledě na případné soužití, nebo osoba zvláště zranitelná, která žije společně s pachatelem, bude potrestán odnětím svobody od 6 měsíců do 1 roku nebo veřejně prospěšnými pracemi od 30 do 80 dní, a v každém případě odebráním práva na držení a přechovávání zbraní od 1 do 3 let, pokud to soud uzná za vhodné.

2. Jestliže oběť předchozího trestného činu patří mezi osoby zmíněné v čl. 173.2²⁹ kromě těch uvedených již v předchozím odstavci pachatel bude potrestán odnětím svobody od 3 měsíců do 1 roku nebo veřejně prospěšnými pracemi od 30 do 80 dní, a v každém případě odebráním práva na držení a přechovávání zbraní od 1 do 3 let. Pokud to soud uzná za vhodné.

3. Tresty uvedené v předchozích dvou odstavcích budou uloženy ve své horní polovině, pokud je trestný čin spáchán v přítomnosti nezletilých, za použití zbraně, nebo se odehraje ve společné domácnosti nebo v domácnosti oběti, nebo pokud se jím uskuteční porušení jednoho z trestů zmíněných v čl. 48³⁰ tohoto zákona nebo preventivní či ochranné opatření stejného charakteru.

²⁹ osoby viz následující strana

³⁰ viz níže v textu

„Nehledě na výše uvedené, soudce nebo soud může zdůvodněním v rozsudku, přihlédnutím k osobním okolnostem pachatele a událostem při spáchání trestného činu, uložit trest nižší než je zmíněno.“

Osoby uvedené v čl.173.2: „Osoby, které jsou nebo byly partnery, které se schází s pachatelem za účelem podobného citového vztahu nehledě na případné soužití, descendentí, ascendentí, nebo sourozenci pokrevní, adoptovaní či jinak citově blízcí vlastní nebo patřící partnerovi nebo spolubydlícímu, nezletilí, nemohoucí kteří žijí s pachatelem nebo se nacházejí v jeho pravomoci, péči, ochraně, pěstounství nebo v jiném podobném vztahu díky čemuž žijí v rodinném kruhu pachatele, stejně tak jako osoby, které se kvůli se speciální zranitelnosti nacházejí v péči nebo ochraně veřejných nebo soukromých center.“

§1. 48: Zákaz pobytu na určených místech

1. „Zákaz pobytu a přístupu na určitá místa zakazuje potrestanému přicházet a pobývat na místech, kde byl spáchán trestný čin nebo tam, kde pobývá oběť nebo její rodina, jestliže by se jednalo o místa rozdílná.
2. Zákaz přiblížit se k oběti, nebo k těm členům rodiny a blízkým jak určí soud, zakazuje potrestanému přiblížit se k nim, ať se nachází kdekoliv, stejně tak jak přibližovat se k místu jejich bydliště, práce nebo jiného místa, které hojně navštěvují. Zůstává pozastaven režim návštěv a styku s dětmi, pokud byl určen civilním soudem, až do úplného splnění tohoto trestu.
3. Zákaz komunikace s obětí nebo s těmi příbuznými či blízkými které určí soud zakazuje potrestanému udržovat s nimi jakýmikoliv komunikačními prostředky ústní, písemný nebo oční kontakt.
4. Soudce může určit kontrolu dodržování těchto opatření skrze elektronické přístroje, které to umožňují.

Osoby obzvláště zranitelné musí žít s pachatelem a jsou za ně pokládány: děti, handicapovaní, senioři a nemocní, kteří se nacházejí v situaci, která jim znemožňuje úplný pohyb a vědomí ať už jsou jakéhokoliv pohlaví. (doktrinální výklad Státní rady a Generální rady soudní moci)³¹

Důležitost trestného činu týrání spočívá v tom, že nepostihuje pouze snáze viditelné násilí fyzické, ale rovněž často skryté násilí psychické, které se zdaleka nemusí projevovat vnějším zraněním. Je určité nezbytné, aby legislativa postihovala psychické násilí, které je nejčastější formou genderového násilí a zároveň také jakýmsi předstupněm pokračujícím razantnějším útoků. Proto je velmi důležité včas toto chování správně identifikovat. V tom ale zároveň spočívá problematičnost tohoto násilí: jaké je vlastně jeho podstata a jak jej následně dokázat?³²

1) Podstata psychického násilí

Psychické násilí může spočívat jak v jednání (křik, výčitky, ponižování) tak i nejednání (ignorace, ekonomická závislost). Nemusí zahrnovat fyzický kontakt s obětí, pachatelovým úmyslem není způsobit tělesnou bolest nýbrž citovou. Další důležitou charakteristikou psychického násilí je jeho vázanost na konkrétní okolnosti. Zdánlivě banální chování (gesta, telefonní hovory) může díky konkrétní situaci vytvořit nesnesitelné klima. Často také, ačkoliv je zaměřeno na svou oběť, může vážně psychicky poškodit její okolí, především nezletilé.

2) Dokazování psychického násilí

Klíčem k dokazování mohou být znaky tzv. syndromu týrané ženy (dnes již obecně uznávaného pojmu mezi lékaři), které mohou být zjištěny při lékařské prohlídce. Ostatně o tomto syndromu se zmiňuje i samotný zákon 1/2004 ve své expozici motivů, kde téměř doslova cituje teorii soudního lékaře Dr. Lorenteho:

„Existuje již technická definice syndromu týrané ženy, který spočívá v útocích zažívaných ženou jako následek socio-kulturních modelů ohledně vztahů mužů a žen, tyto modely ji staví do podřízené pozice a projevují se v třech hlavních oblastech každodenního života: týrání

³¹ Violencia de género : Ley Orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género: una visión práctica (Jaime Sanz-Díez de Ulzurrun Escoriaza , José Manuel Moya Castilla. Barcelona: Ediciones Experiencia, 2005, str. 87)

³² Violencia de género : Ley Orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género: una visión práctica (Jaime Sanz-Díez de Ulzurrun Escoriaza , José Manuel Moya Castilla. Barcelona: Ediciones Experiencia, 2005, str. 88-90)

v partnerském vztahu, sexuální napadání ve společenském životě a obtěžování na pracovišti.³³

Hlavní znaky prožívaného psychického násilí:

- b) naučená lhostejnost: žena postupně chápe zažívané agrese jako zasloužený trest
- c) ztráta kontroly: žena se stává pasivní, je přesvědčena, že s danou situací nemůže ona sama nic udělat
- d) konec hledání správného chování: žena již nepřemýšlí nad tím, jak by se mohla agresi vyhnout, což ji sice pomáhá v tom, že přestává sebe samu obviňovat, zároveň si tak však uzavírá možnost úniku z kruhu a stává se více apatickou
- e) identifikace s agresorem: oběť věří, že si týrání zaslouží a dokonce před sebou samou ospravedlňuje útočníka. (existuje určitá podobnost s tzv. stockholmským syndromem)

2) Pravidelné týrání - *Malos tratos habituales* (čl. 173.3 CP)

„Ten kdo jedná s jinou osobou degradujícím způsobem, způsobujíc jí tak závažné poškození její duševní integrity, jestliže napadená osoba je či byla jeho manželkou nebo ženou, která se s ním schází z důvodů podobného citového vztahu, nehledě na případné soužití...“

„ Ten kdo pravidelně vykonává fyzické nebo psychické násilí jestliže napadená osoba je či byla jeho manželkou nebo ženou, která se s ním schází z důvodů podobného citového vztahu, nehledě na případné soužití...“

„ Pro upřesnění pojmu pravidelně, který se vyskytuje v předchozích odstavcích, se přihlédne k počtu prokázaných násilných aktů stejně tak jako k časové blízkosti jednotlivých aktů, bez rozdílu zda bylo násilí spácháno na jedné nebo více obětech z okruhu uvedeném v předchozích odstavcích, nebo zda byly některé akty již součástí předchozích procesních řízení.“

Nejpodstatnějším faktorem tohoto ustanovení je právě definice pojmu pravidelnost. Samotné ustanovení zákona nabízí tyto základní ukazatele, podle kterých usuzovat o případné pravidelnosti:

- a) více četnost násilných aktů fyzických nebo psychických

³³ Violencia de género : Ley Orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género: una visión práctica (Jaime Sanz-Díez de Ulzurrun Escoriaza , José Manuel Moya Castilla. Barcelona: Ediciones Experiencia, 2005, str. 88)

- b) není třeba jednotnosti obětí, postačí pokud jsou různé oběti z rodinného okruhu
- c) časová blízkost jednotlivých aktů
- d) nezávislost na tom, zda byly akty již objektem soudního řízení

3) Ublížení na zdraví – Lesiones (čl. 148.4 a 5 CP)

„ Ten kdo jakýmkoliv způsobem ublíží jinému na zdraví nebo naruší jeho tělesnou integritu nebo jeho fyzické či psychické zdraví, bude potrestán jako pachatel ublížení na zdraví trestem 6měsíců až 3 roky vězení, vždy když bude zranění objektivně vyžadovat kromě ošetření také lékařskou či chirurgickou léčbu. Samotné navštívení či dohled lékaře není považováno za léčbu.“

Ustanovení obsahuje i přitěžující okolnosti definované na základě pasivního subjektu:

„ Ublížení na zdraví zmíněna v předchozím odstavci mohou být potrestány 2 až 5 lety vězení, vzhledem k způsobeným následkům nebo vzniklým rizikům:

4° jestliže oběť je nebo byla manželkou, nebo ženou, která se scházela s pachatelem díky podobnému citovému vztahu, nehledě na případné soužití

5° jestliže oběť byla osobou zvláště zranitelnou žijící s pachatelem.

4) Lehké vyhrožování – Amenazas Leves(171.4 CP)

„ Ten kdo lehkým způsobem vyhrožuje, jestliže postižená osoba je či byla jeho manželkou nebo ženou, která se s ním schází z důvodů podobného citového vztahu, nehledě na případné soužití...“

Pojem vyhrožování přiblížil ve svém rozhodnutí 593/2003 ze 16. června nejvyšší soud, který jej definuje skrze tyto čtyři základní prvky:³⁴

- a) chování aktivního subjektu, který se snaží znejistit oběť tím, že jí spraví o protiprávní budoucí situaci, která je určitá a možná
- b) dané oznámení musí být vysloveno vážně, pevně a uvěřitelně
- c) jedná se o trestný čin, který lze definovat jen vzhledem ke konkrétním okolnostem; je třeba přihlídnout k předchozím, současným i následným aktům a projevům
- d) intenzita vyhrožování se pak posuzuje podle síly, vážnosti a věrohodnosti

³⁴ Violencia de género : Ley Orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género: una visión práctica (Jaime Sanz-Díez de Ulzurrun Escoriaza , José Manuel Moya Castilla. Barcelona: Ediciones Experiencia, 2005, str. 92)

5)Lehké donucování – Coacciones leves (čl. 172.2 CP)

„ Ten, kdo lehkým způsobem donucuje, jestliže donucená osoba je či byla jeho manželkou nebo ženou, která se s ním schází z důvodů podobného citového vztahu, nehledě na případné soužití...“

Jednotlivé elementy donucování podle současné španělské právní interpretace:

- a) násilné chování materiálního nebo zastrašujícího obsahu
- b) jeho cílem je zakázat to, co zákon nezakazuje, přinutit oběť, aby vykonala to, co nechce
- c) nezbytná je určitá intenzita, aby šlo mluvit o trestném činu
- d) úmysl pachatele omezit svobodu oběti
- e) protiprávnost takového aktu; ten kdo donucuje k tomu nesmí být legálně oprávněn

Hlavním rozdílem mezi vyhrožováním a donucováním je pak časové kritérium. Zatímco mezi výhrůzkou a následným aktem zpravidla bývá časový odstup, pro donucování je typické bezprostřednost a aktuálnost hrozby.³⁵

Další trestné činy a přestupky související s genderovým násilím:

1)Maření rozsudku – Quebramiento de condena (čl. 468 CP)

„ 1. Ten, kdo porušuje rozsudek, ochranná opatření, uvěznění, preventivní opatření, podmínku nebo dohled, bude potrestán odnětím svobody od 6 měsíců do 1 roku a pokutou od 12 do 24 měsíců v ostatních případech.

2. Trest odnětí svobody od 6 měsíců do 1 roku bude uvalen vždy, když pachatel poruší tresty uvedené ve čl. 48 tohoto zákona nebo preventivní či ochranná opatření stejného charakteru uvalených v trestních procesech, v nichž je poškozenou osobou některá z osob uvedených v čl. 173.2.“

Zákon 1/2004 přišel v tomto ohledu se změnou, kdy postavil do sobě rovné pozice jak konečné výroky soudu, tak i preventivní a ochranná opatření, úkony typické pro případy genderového násilí. Rovněž i zde se projevuje ona již zmíněná tendence přitvrzovat tresty, když v případě osob ze čl. 173.2, tedy opět případů genderového a domácího násilí, zákon odnímá možnost potrestat pachatele jiným trestem než je odnětí svobody. Ohledně porušení rozsudku vznikla ve španělském právu rovněž diskuse, zda se tento trestný čin vztahuje i na

³⁵ La nueva ley contra la violencia de género : (LO 1/2004, de 28 de diciembre) (Javier Boix Reig, Elena Martínez García, Javier Boix Reig. Madrid: Iustel, 2005, str. 110)

případy, kdy daná opatření poruší sama oběť. V praxi se nakonec dospělo k závěru, že ustanovení tohoto trestného činu má oběť chránit, a tudíž ta samotná nemůže být nikdy trestně zodpovědná ze svého jednání v této oblasti, ačkoliv evidentně jedná sama proti svému zájmu.³⁶

2) přestupek Lehké zastrašování – Falta de vejaciones leves (čl. 620 CP)

„Budou potrestáni pokutou od 10 do 20 dnů:

1° Ti, kteří lehkým způsobem hrozí jinému se zbraní nebo jinými nebezpečnými nástroji, nebo ti kteří napadají ostatní, aniž by se jednalo o sebeobranu, kromě případů kdy by byl tento čin považovaný za trestný.

2° Ti kteří jinému hrozí, donucují, uráží na cti nebo ponižují lehkým způsobem, kromě případu, kdy by byl tento čin považován za trestný.

Činy popsané v předchozích odstavcích budou postižitelné pouze, když budou žalovány postiženou osobou nebo jejími zákonnými zástupci. V případě 2°, pokud je takovouto osobou osoba uvedená ve čl. 173.2, trestem bude vždy v rozmezí 4 až 8 dnů vzdálení se do jiného bydliště a od oběti, nebo veřejně prospěšné práce od 5 do 10 dnů.

C) Teoretické úvahy nad dynamickou trestněprávní španělskou legislativou v oblasti genderového/domácího násilí:

Časté normativní změny v oblasti domácího násilí, v některých knihách označovány jako plýtvání právem, má kromě pozitivního vývoje na svědomí i několik nevýhod spojené s urychleným, živelným vznikem legislativy tažené neúnosnou společenskou situací. Vznikají tak místy systémové nesouvislosti, mezery či naopak dublování, jejichž nedostatky se pak projevují v soudní praxi, která často musí legislativní nedostatky řešit rozsáhlou interpretací. Ze všech kritik objevující se v odborné literatuře patří mezi nejčastější tyto³⁷:

³⁶ Naproti tomu v českém právu se může i oběť může naplnit skutkovou podstatu TČ maření úředního rozhodnutí, otázkou však bude míra společenské nebezpečnosti v tomto ohledu. Podrobněji viz česká část a institut vykazání.

³⁷ La nueva ley contra la violencia de género : (LO 1/2004, de 28 de diciembre) (Javier Boix Reig, Elena Martínez García, Javier Boix Reig. Madrid: Iustel, 2005, str. 253 -255)
Análisis de la protección penal y procesal penal contra la violencia doméstica desde el código penal de 1995 hasta la ley orgánica 1/2004 : En especial, estudio de los aspectos sobre tutela penal y procesal penal en materia de violencia de género de la LO 1/2004 de 28 de diciembre (Miguel Ángel Anadón Jiménez; Diario La Ley 6.4. 2006)

- Vzájemné překrývání některých norem: například ohledně ochrany oběti v rámci organického zákona 1/2004 a současně v rámci Zákona 27/2003 upravující příkaz k ochraně; další ukázkou je letošní zřízení nového Národního observatoria monitorující násilí páchaném na ženách, když přitom již od roku 2002 existuje a podobné funkce vykonává Observatorium proti domácímu a genderovému násilí.
- Opakování uvnitř jednotlivých norem: to se týká především zvláštních přitěžujících okolností, které jsou jednak uvedeny v čl. 173.2 stejně jako v čl. 153.3, 171.4 a 172.2 trestního zákoníka, což způsobuje značnou nesystematičnost
- Odporování si v rámci jedné normy
- Ztracení smyslu v některých normách: například z trestního zákonku lze odvodit, že v případě ohrožování zbraní, se bude trestat přísněji pokud bude obětí bratr (osoba ne zvláště zranitelná) než kdyby byla obětí žena či jiná osoba zvláště zranitelná, což je naprosto v opaku hlavní filosofii organického zákona 1/2004.
- Porušení principu ultima ratio: legislativní tendence neustále zpřísnovat potrestání pachatele, nejen co se týká trestu samotného ale i způsobu možnosti a rozsahu potrestání.
- Porušení principu legality. Zákon obsahuje několik velmi zásadních a přitom vágních pojmů, které lze mnohostranně interpretovat. Je to například psychické násilí ve čl. 173.2 nebo psychické týrání ve čl. 153. Dalším podobně složitě interpretovaným termínem může být i pravidelnost (habitualidad)

Předcházející body jsou odrazem postojů jen části španělské odborné právnické veřejnosti. Přišlo mi ale podstatné zmínit i tyto negativní názory a nabídnout tak na dynamicky se rozvíjející španělskou legislativu více úhlů pohledu. Dle mého osobního názoru, lze však z mnoha uvedenými kritickými body úspěšně polemizovat, zvláště když známe situaci v aktuální české legislativě ohledně domácího násilí.

V. Soudy pro násilí páchané na ženách

Úvod:

Jedním z klíčových bodů organického zákona 1/2004 bylo zřízení zcela nové instituce ve španělském právním systému – Soudů pro násilí páchané na ženách. Zákon 1/2004 se rozhodl věnovat největší pozornost právě soudní ochraně a své kroky vysvětluje již v úvodní expozici motivů, kde se doslovně jako cíl změn uvádí:

„... vytvořit adekvátní a účinné postupy v oblasti soudní, rodinné a sociální pro co největší ochranu obětí násilí páchaného na ženách v mezi-rodinných vztazích.“

Nakonec byla zvolena možnost vytvoření nových soudů v rámci systému trestního řádu.

Nejedná se tedy o ryze speciální zvláštní soudy stojící mimo dosavadní soudní systém.

Na druhou stranu je však zcela novátorským počinem, že zmíněné soudy, ačkoliv zařazeny pod právní řád trestní mají široké kompetence rovněž v otázkách občanských, které souvisí s násilím páchaným na ženách. Hlavním smyslem této výrazné změny je především zajistit efektivní ochranu obětem genderového násilí, kterou lze specifikovat v následujících bodech³⁸:

- 1) zabránit nedostatku koordinace a spolupráce mezi jurisdikcí občanskou a trestní
- 2) lepší a rychlejší odpověď na potřeby oběti
- 3) vyhnout se putování oběti po několika soudech, které často způsobovalo tzv. sekundární viktimizaci

Soudy pro násilí páchané na ženách vznikly jako odpověď na doporučení R 13 (85) výboru ministrů evropské rady, v němž se specializovaná soudní instituce staví jako základní požadavek pro řešení problémů domácího násilí. Kromě kladných ohlasů se však objevují i stížnosti a pochybnosti především v otázce tzv. pozitivní diskriminace³⁹ (která je ostatně vlastní celému zákonu 1/2004) ohledně faktu, že obžalovaným před tímto soudem může vždy jen muž a žalující vždy jen žena. Soudkyně Raimunda Peñafort zasedajících ve speciálních soudech proti násilí na ženách se k této diskusi vyjadřuje ve své knize takto:

„ Po přečtení tohoto zákona vyplývá, že žádná z norem nevytváří speciální privilegium, nýbrž že logicky vzhledem k okolnostem se snaží aspoň minimálně vyrovnat nerovnou situaci po prožití genderového násilí. O diskriminaci bychom mohli mluvit, jestliže by legální odpověď na stejnou situaci byla rozdílná. Jenže zde nemůžeme mluvit o rovnocenné situaci vzhledem k rozdílným postavením, které v naší společnosti zaujímají muži a ženy. Nerovnost, ať už si to chceme připustit nebo ne, přežívá v jakékoliv společenské oblasti, masových médiích atd. V případech násilí není muž stejně početnou obětí jako žena a ani se tomuto číslu

³⁸ La nueva ley contra la violencia de género : (LO 1/2004, de 28 de diciembre) (Javier Boix Reig, Elena Martínez García, Javier Boix Reig. Madrid: Iustel, 2005, str. 279)

³⁹ K problematice používání/zneužívání pojmu pozitivní diskriminace se vyjadřuje například i GITA ve svém slovníčku: angl. affirmative action, nesprávně označováno také jako pozitivní diskriminace; opatření (či soubor opatření), které dočasně zvýhodňuje společenskou menšinu nebo skupinu a jehož cílem je odstranit znevýhodnění či marginalizaci dané skupiny anebo předcházet její diskriminaci, často vycházející ze stereotypních postojů; www.ta-gita.cz

nepřibližuje. Zákon tedy vychází z neoddiskutovatelné reality, která dnes a denně přináší důkazy o nerovnosti mužů a žen. Není větší diskriminace než zacházet stejně s tím co stejně není.“⁴⁰

Základní údaje o soudech pro násilí páchané na ženách (Juez de Violencia sobre la Mujer):

V každém soudním obvodu byl podle zák. 1/2004 zřízen 1 nebo více soudů pro násilí na ženách. Existují ve dvou variantách: buď jako soud zcela specializovaný, který projednává pouze případy související s genderovým násilím nebo jako tzv. soudy smíšené, jejichž agenda je rozvrhově rozdělena na funkce tradičního soudu prvního stupně a na funkce ohledně genderového násilí. Specializovaných samostatných soudů je minimum, obvykle vždy po jednom v hlavním městě soudního obvodu. Většina agendy genderového násilí se tak vyřizuje u tzv. smíšených soudů, což v praxi silně narušuje základní myšlenku organického zákona 1/2004.: docílit, co největší specializace soudců. Té je dosaženo aspoň z toho hlediska, že funkci soudce v případech genderového násilí může vykonávat pouze soudce mající titul tzv. magistra, který je dokladem jeho zralosti a zkušeností v soudní praxi, neboť lze získat až po určitém časovém i kvalitativním objemu soudní praxe.

Ačkoliv soudy pro násilí páchané na ženách nejsou soudy ryze speciálními, nýbrž pouze zvláštním typem trestních soudů, a tím pádem se také řídí trestním řádem, v jednom ohledu jsou ryze originální. Jejich příslušnost se proti zavedeným pravidlům u trestních soudů (místo spáchání trestného činu) posuzuje vždy podle místa bydliště oběti. Což lze vysvětlit dvěma logickými důvody:

- 1) protože se zpravidla jedná o místo, kde došlo ke spáchání trestného činu
- 2) protože se jedná o místo, kde se nachází většina důkazů

Zároveň se však objevují i kritické hlasy, které upozorňují na to, že:⁴¹

- 1) bydliště oběti je předmětem její vlastní vůle a právě v případech genderového násilí se často mění. Praxí však bylo jasně ustanoveno za relevantní to bydliště, které oběť měla v době spáchání útoku.

⁴⁰ Una juez frente al maltrato. Madrid:Debate 2005, str. 195.

⁴¹ La nueva ley contra la violencia de género : (LO 1/2004, de 28 de diciembre) (Javier Boix Reig, Elena Martínez García, Javier Boix Reig. Madrid: Iustel, 2005, str. 280)

- 2) Právní koncept bydliště je značně nejasný. Není jasné, zde se může jednat například o chatu či jiný přechodný příbytek. Je proto třeba určit bydliště pokaždé jednotlivě podle konkrétního případu.
- 3) Toto určení příslušnosti soudu přináší nepochybné problémy, pokud trestný čin není spáchán v místě bydliště oběti.

Přehled kompetence Soudu pro násilí páchaném na ženách v oblast trestního práva:

Soudy proti násilí páchaném na ženách			
trestné činy čl. 87 LOPJ ⁴² 1.a) a b)	přestupky čl. 87 LOPJ 1 c)	trestné činy a přestupky související čl. 17 LECrim ⁴³	příkaz k ochraně

A) 3 požadavky pro trestní kompetenci soudů pro násilí na ženách ohledně **trestných činů**:

1) Patří sem tyto trestné činy:

1a) trestné činy trestního zákoníku příbuzné vraždě, potratu, ublížení na zdraví, ublížení plodu, trestným činům proti svobodě, trestným činům proti duševní integritě, proti sexuální svobodě a nedotknutelnosti

1b) jakýkoliv jiný trestný čin spáchaný násilím nebo zastrašováním

1c) jakýkoliv jiný trestný čin proti rodinným právům a povinnostem

1d) v souvislosti: přestupky spáchané jako prostředek pro dokonání přestupků nebo trestných činů, které jsou v jeho kompetenci, nebo které usnadňují jejich provedení nebo usilují o jejich nepotrestání

2) Vztah oběti a pachatele:

2a) spáchaný proti tomu kdo je nebo byl manželkou nebo ženou, která se scházela s pachatelem z důvodů podobného citového vztahu, bez ohledu na případné soužití

2b) spáchaný na potomcích, vlastních nebo manželčinyých nebo družky, nebo na nezletilých či nemohoucích, s kterými pachatel žije nebo kteří se nacházejí v jeho nebo

⁴² Ley orgánica de poder judicial (Zákon o soudní moci; z našeho pohledu obsahuje některé normy přítomné jak v české OSŘ tak v TR a v zákoně o soudech a soudcích)

⁴³ Ley de ejecución criminal (Trestní řád)

manželčině či družčině pravomoci, ochraně, péči, přijetí nebo dohledu, pokud se zároveň uskutečnilo genderové násilí

3) projev genderového násilí:

pokud soudce neoznačil, že předložené události podle jeho uvážení zjevně neodpovídají projevu genderového násilí

B) 3 požadavky pro trestní kompetenci soudů pro násilí na ženách ohledně přestupků:

1) Patří sem tyto přestupky:

1a) přestupky uvedené v trestním zákoníku ve čl. 617 až čl. 628⁴⁴

1b) v souvislosti: přestupky spáchané jako prostředek pro dokonání přestupku nebo trestného činu v kompetenci, nebo které usnadňují jejich provedení nebo usilují o jejich nepotrestání

2) Vztah mezi obětí a pachatelem:

2a) spáchaný proti tomu kdo je nebo byl manželkou nebo ženou, která se scházela s pachatelem z důvodů podobného citového vztahu, bez ohledu na případné soužití

2b) spáchán na potomcích, vlastních nebo manželčinych nebo družky, nebo na nezletilých či nemohoucích, s kterými pachatel žije nebo kteří se nacházejí v jeho nebo manželčině či družčině pravomoci, ochraně, péči, přijetí nebo dohledu, pokud se zároveň uskutečnilo genderové násilí

3) Projev genderového násilí:

pokud soudce neoznačil, že předložené události podle jeho uvážení zjevně neodpovídají projevu genderového násilí

C) Kompetence soudů ohledně příkazu k ochraně (Orden de protección):

Kromě procesů ohledně příslušných trestných činů, deliktů a trestných činů a deliktů s nimi souvisejícími patří do kompetence soudců pro násilí spáchaném na ženách také projednávání

⁴⁴ Čl. 617 až 628 představují následující přestupky: neposkytnutí pomoci, ublížení na zdraví, vyhrožování donucování, ublížení na cti, krádež, poškození cizí věci atd.

žádosti o příkaz k ochraně. Jak praxe během necelých dvou let ukázala, právě tato činnost zavaluje soudy nezvladatelným množstvím případů. Především institut tzv. rychlých soudů (musí proběhnout do 72 hodin po předložení žádosti), způsob kterým jsou zpravidla řešeny - žádosti o příkaz k ochraně podané na policii (tedy většina) paralyzují soudy, odsouvají klasické trestní procesy na druhé místo a velmi brzdí také důležitá rozhodnutí z kompetence občanského práva, které souvisí s genderovým násilím a které jsou vyřizovány rovněž u soudu pro násilí na ženách (viz níže). Proto v poslední době sílí ve španělské legislativě hlasy, aby došlo k přehodnocení rozvržení kompetencí mezi jednotlivé soudce a především, aby se zvýšil nedostatečný počet soudů pro násilí na ženách.⁴⁵

Požadavky pro civilní kompetenci soudů pro násilí páchané na ženách:

1) speciální civilní proces:

Původ, otcovství, mateřství; neplatnost manželství, odloučení, rozvod; vztahy rodičů a dětí; adopce nebo změna příbuzenských poměrů; ochrana péče o děti, reklamace výživného; nutný souhlas k adopci, námitky proti administrativním rozhodnutím ohledně ochrany mladistvých.

2) trestní proces pro genderové násilí:

Jednání před soudem pro násilí na ženách.

Souhlas s příkazem k ochraně pro oběť genderového násilí.

3) oběť i pachatel jsou stranami v civilním procesu:

Žena oběť genderového násilí (ne děti nebo příbuzní) a dochází k připsování aktů genderového násilí.

VI. Příkaz k ochraně

Úvod:

Tento institut vstoupil do španělského práva zákonem 27/2003 upravujícím příkaz k ochraně (Ley reguladora de Orden de protección). Zajímavé jsou i okolnosti jeho schválení, které proběhlo v rekordním čase za jednohlasného souhlasu všech politických stran.⁴⁶ To vše je znakem jeho praktické potřeby a nutnosti zacelit ohromnou díru v legislativní úpravě týkající se domácího násilí, respektive možnosti okamžité pomoci oběti genderového násilí. Příkaz k ochraně se zaměřuje především na ochranu oběti. Jeho účinnost a kvalita spočívá

⁴⁵ Una juez frente al maltrato. Madrid:Debate 2005, str. 193.

⁴⁶ La nueva ley contra la violencia de género : (LO 1/2004, de 28 de diciembre) (Javier Boix Reig, Elena Martínez García, Javier Boix Reig. Madrid: Iustel, 2005, str. 120)

především ve faktu, že spojuje instrumenty ochrany z různých právních oblastí a vytváří tak rychlý a efektní způsob, jak vyřešit často naléhavou situaci oběti okamžitě po spáchání násilného útoku. Zákon 27/2003 ve své expozici motivů definuje jeho účel takto:

„ Je naprosto nutné vytvořit integrální a koordinovaný postup, který by v sobě zahrnoval jak ochranná opatření trestní týkající se agresora, tj. ta, která mají zabránit opakování útoku, stejně tak jako ochranná opatření civilního a sociálního původu, které mají zabránit pocitu bezmoci obětí domácího násilí a napomáhají řešit jejich obzvláště komplikovanou situaci.“

Charakteristické znaky příkazu k ochraně:

- aplikuje se na případy domácího násilí, tedy jeho záběr je širší než rozpětí org. Zák. 1/2004, který se týká čistě jen genderového násilí. Příkaz k ochraně má širší záběr jak v případě okruhu skutků, tak i v případě okruhu obětí
- nevytváří nová preventivní opatření, nýbrž spojuje a koordinuje již existující opatření v oblasti trestní a občanské
- má doprovodný charakter vzhledem k trestnímu procesu pro domácí násilí

Hlavní principy, na které se myslelo při vytváření příkazu k ochraně:

- ochrana integrity oběti i její rodiny
- co největší rychlost schválení
- přístupnost oběti k příkazu k ochraně (informovanost, jednoduchost formulářové předlohy, bezplatnost)
- integrita procesu (stačí jeden jediný prostředek – příkaz k ochraně- pro oblast ochrany trestní, občanské, sociální)
- praktičnost a užitelnost (schválený příkaz k ochraně usnadňuje postup soudní policie například v otázce získávání důkazů)

Příkaz k ochraně se aplikuje v těchto případech:⁴⁷

- 1) existence stop vedoucích ke spáchání daného typu trestného činu nebo přestupku proti životu, fyzické nebo duševní integritě, sexuální svobodě nebo bezpečí

⁴⁷ Violencia de género : Ley Orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género: una visión práctica (Jaime Sanz-Díez de Ulzurrun Escoriaza , José Manuel Moya Castilla. Barcelona: Ediciones Experiencia, 2005, str. 145)

Zdání nebo podezření není dostačující. Je nezbytná existence vnějších konkrétních údajů, které umožňují označit danou osobu za trestně zodpovědnou (rozsudek Nejvyššího soudu z 18 června 1992)

2) skutky provedeny proti osobě uvedené ve čl. 173.2 trestního zákona

To jsou lidé kteří udržují s pachatelem určitý vztah: „Osoby, které jsou nebo byly partnery, které se schází s pachatelem za účelem podobného citového vztahu neohledně na případné soužití, descendentí, ascendentí, nebo sourozenci pokrevní, adoptovaní či jinak citově blízcí vlastní nebo patřící k partnerovi nebo spolubydlícímu, nezletilí, nemožoucí kteří žijí s pachatelem nebo se nacházejí v jeho pravomoci, péči, ochraně, pěstounství nebo v jiném podobném vztahu díky němuž žijí v rodinném kruhu pachatele, stejně tak jako osoby, které se kvůli se speciální zranitelnosti nacházejí v péči nebo ochraně veřejných nebo soukromých center.“

3) situace objektivního rizika pro oběť

Jedná se o rozhodnutí či prognózu ohledně konkrétně hrozícího nebezpečí či rizika, kterému bude oběť v budoucnu vystavena, pokud nebude aplikován některý z ochranných nástrojů příkazu k ochraně.

Způsoby ochrany:

1)trestní

- zákaz pobytu na určitých místech

Aplikuje se s ohledem na to, aby nezasahoval příliš do pracovních poměrů agresora či aby umožňoval jeho styk se jinými členy jeho rodiny. Norma upravuje následující možnosti zákazu: místo, čtvrť, město, provincie nebo podobná geografická oblast, autonomní oblast).

- zákaz přístupu na určitá místa

Ačkoliv se nejedná o pobyt, nýbrž o přístup, jeho praktické následky jsou vesměs stejné.

- zákaz přiblížení se nebo komunikace s určitými osobami⁴⁸

Nejčastěji používaný způsob ochrany, jelikož představuje pro domnělého pachatele nejmenší omezení osobní svobody a zároveň zkušenosti dokazují, že zákaz styku oběti s pachatelem

⁴⁸ španělská úprava neobsahuje samostatně tzv. stalking (slídění, španělsky persecusion), ale v praxi tento problém postihuje díky právě aplikaci příkazu k ochraně. Zaznamenala jsem rovněž soudní interpretace slídění jako formy psychického násilí.

výrazně snižuje riziko dalších násilných aktů. V Koordinačním protokolu policejních souborů ohledně Příkazu k ochraně je doporučená distanční vzdálenost 500 metrů, neboť právě ta zabraňuje očnímu kontaktu mezi obětí a agresorem. Kromě toho že tento zákaz je výsledkem podání žádosti Příkazu k ochraně, může být vydán i kdykoliv později během projednávání případu, nebo může být stanovena jako doplňkový trest, ochranné opatření, podmínka pro podmíněčné odložení trestu nebo upuštění od potrestání.

2)občanské

Určují způsob užívání společného obydlí, režim opatrovnictví, návštěv, komunikace a pobytu s dětmi, režim výživného a může řešit jakékoliv další otázky ohledně minimalizace újem nezletilých.

3)asistenční –sociální

Osoby, které jsou vedeny v administrativních seznamech jako oběti domácího násilí a zároveň figurují i na seznamu žadatelů o práci, dostávají po dobu 10 měsíců speciální rentu (královský dekret 205/2005 z 25. února 2005, kterým se reguluje program rent pro nezaměstnané se speciálními ekonomickými potřebami a komplikacemi stěžujícími získání práce)

Proces získání příkazu k ochraně:

Pro tento proces je nezbytné, aby byl přístupný, jednoduchý, rychlý. Jinak by pozbyl své smysluplnosti jako instrument prvotní nutné ochrany oběti.

Oprávněn podat žádost o příkaz k ochraně je:

- 1) soudce v rámci výkonu své funkce
- 2) samotná oběť
- 3) její právní zástupci
- 4) státní zástupce
- 5) osoby spojené s obětí příbuzenským nebo jiným citovým poutem
- 6) kromě toho jsou povinny asistenční organizace oznámit okamžitě soudci nebo státnímu zástupci fakta, která by mohla zapříčinit vydání příkazu k ochraně

Žádost vyřizuje příslušný soudce prvního stupně, v případě genderového násilí pak speciální soud pro násilí páchaném na ženách. U něj potom také platí již zmíněná výjimka z teritoriálního pravidla příslušnosti která se posuzuje podle bydliště oběti jelikož, jak už bylo uvedeno proces získání příkazu k ochraně je subsidiární k hlavnímu procesu.

Proces vedoucí k aplikaci příkazu k ochraně se skládá ze tří hlavních částí:⁴⁹

- fáze podání žádosti

Pro dosažení charakteristiky přístupnosti a jednoduchosti existuje normalizovaný model, který má usnadnit získání základních informací od oběti. Formulář je dostupný na webových stránkách, na policejních stanicích, nebo v soudních budovách, státním zastupitelství atd. Žádost se může předložit u jakéhokoliv soudu státního zastupitelství, organizace asistující obětem, policejních složek atd. Ty jsou pak povinny předat žádost příslušnému soudci. Jen však v případě předložení žádosti na polici s doplněným svědectvím je možné vést následující proces formou tzv. rychlého soudu (795.1) (798LECrím)

- fáze adopce

Je charakteristická slyšením, kterému však může již předcházet schválení příslušných ochranných opatření. Slyšení se musí konat do 72 hodin od přijetí žádosti soudcem a musí být na něj pozváni jak oběť, tak agresor a státní zástupce.

- fáze oznámení a vykonání rozhodnutí

Jakmile je příkaz k ochraně schválen, musí být oznámen:

- 1) stranám a státnímu zástupci
- 2) oběti osobně
- 3) Asistenční organizaci oběti, pokud je v daném případě zapojena
- 4) Bezpečnostním složkám pro garanci jeho plnění
- 5) Na jedno konkrétní místo pro celou oblast, které příkaz dál rozešle do příslušných veřejných administrativ, které tak budou moci aplikovat svou pravomoc jako například zdravotní sociální nebo právní asistenci.

Porušení ochranných opatření:

Je upraveno v trestním zákoníku ve čl. 468: „Ti, kteří poruší udělený trest, bezpečnostní opatření, odnětí svobody, ochranná opatření, podmínku nebo dohled, budou potrestáni odnětím svobody od 6 měsíců do jednoho roku, pokud byly potrestáni odnětím svobody, nebo pokutou od 12 do 24 měsíců v ostatních případech.“

Odstavec 2 se pak zmiňuje o přitěžujících okolnostech při porušení příkazu vzdání se a zákazu komunikace.

⁴⁹ Violencia de género : Ley Orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género: una visión práctica (Jaime Sanz-Díez de Ulzurrun Escoriaza , José Manuel Moya Castilla. Barcelona: Ediciones Experiencia, 2005, str. 148)

Formulář příkazu k ochraně

Obsah příkazu k ochraně je vtělen do rozsáhlého formuláře, který je však záměrně postaven na jednoduchých otázkách, tak aby ohrožované osobě v komplikovaném psychickém stavu nezpůsobovalo jeho vyplnění problémy. Zmíněná rozsáhlost je pak dána především tím, že kromě důsledného zjištění toho, co se stalo, obsahuje formulář i mnoho otázek, díky jejichž zodpovězení bude moci být oběti poskytnuta co nejefektivnější budoucí pomoc ve všech zkoordinovaných oblastech (občanské, pracovní, trestní právo,..). Kromě toho se zkoumá například povaha vztahu mezi obžalovanou osobou a obětí, počet a věk všech členů domácnosti, obavy a strachy oběti, jaký poslední skutek přiměl oběť k sepsání žádosti o příkaz k ochraně atd.⁵⁰

⁵⁰ Ukázky formuláře příkazu k ochraně (Orden de protección) přeložené do češtiny viz příloha číslo 4

Část druhá: Domácí násilí z českého úhlu pohledu

I. Specifika vnímání domácího násilí v české společnosti

Stejně jako v Španělsku i v České republice představuje domácí násilí nepopiratelný problém. I u nás si už jen málokdo dovolí veřejně prohlásit, že se jedná o „soukromé partnerské handrkování“, uznání škodlivosti tohoto patologického jevu pro společnost jako takovou zesiluje dlouhodobě avšak velmi pomalu. Na rozdíl od Španělska je v naší zemi stále patrný vliv čtyřiceti let prožitých v komunistickém režimu, kdy jakákoliv nežádoucí chování a společenské problémy byly pečlivě zametány pod koberec. I proto se domnívám, že trvalo přes deset let, než se začalo veřejně mluvit o domácím násilím, jako celospolečenském problému, který existuje a dotýká se všech. Nikoliv pouze konkrétních pachatelů a konkrétních obětí. Zkušenost s totalitním režimem si Španělsko odbylo o dost dříve a to je podle mého názoru i jedním z důvodů, proč na rozdíl od České republiky je v tomto jižanském státě domácí násilí na veřejnosti a ve sdělovacích prostředcích frekventovaným tématem bez jakýchkoliv tabu. Na druhou stranu by bylo krátkozraké ignorovat fakt, že svou roli v tomto ohledu sehrála bezesporu také vyšší frekvence domácího násilí jako takového. Kořeny této pro Čechy příznivé statistiky bych spatřovala nejen v pověstném jižanském „machismu“, o jehož přetrvávání v tamní společnosti jsem měla možnost přesvědčit se na vlastní kůži (i když samotné slovo macho je tabuizované a hanlivé), ale také v dalších rozdílných kulturních tradicích, které na první pohled nemusí s domácím násilím zas až tak souviset. Mám na mysli konkrétní právní úpravu pracovního práva, která v minulém režimu doslova nutila každého dospělého Čecha k zaměstnaneckému poměru. Každého Čecha a tedy i Češku. Věc, která nám z naší perspektivy může přijít zcela bezvýznamná, ovšem z pohledu průměrného Španěla nepředstavitelná. I dnes velké procento španělských žen nepracuje (v minulosti to byla drtivá většina) a v kolonce povolání uvádí zažitý výraz „ama de casa“ (paní domu). Tím pádem jsou ženy sice celodenně vytížené prací v domácnosti a péčí o děti, nicméně stále stoprocentně finančně závislé na muži, kterému se takto jen nadále potvrzuje jeho „macho“ úloha ve společnosti.

Hlavní rozdíl mezi vnímáním domácího/genderového násilí ve Španělsku a Česku pak vidím především v tom, že se u nás stále soustředí jednotlivé pomocné kroky především do oblasti přísně restriktivní, především do trestního práva. Trestní právo je samozřejmě nezbytným a v konečném důsledku také nejefektivnějším nástrojem (napadneš partnera/partnerku budeš potrestán/a), avšak mělo by být až tou poslední pojistkou.

V Čechách bohužel neexistuje žádný koncept prevence, který by do problematiky domácího násilí zapojoval i vzdělávací složky či mediální aspekty, tak jak je tomu ve Španělsku přímo v samotném zákoně o genderovém násilí. Stále se zde uplatňuje určitá slepota vůči vlivům sdělovacích prostředků (hloupá sexistická reklama nemůže nikomu ublížit) i vůči rozdílnému přístupu k chlapcům a dívkám na všech úrovních školství (viz klasický výrok: „no ale co, vždyť to jsou jenom kluci“) a vůči udržování mnoha dalších genderových stereotypů⁵¹. S tím ostatně souvisí i samotné rozdílné pojmenování, které zdaleka nespočívá jen v rozdílných jazycích. Oproti španělskému jasně specifikovanému termínu „violencia de género“ (tedy genderové násilí) stojí české násilí domácí. Do nějž kromě situace, kdy muž za určitých konkrétních podmínek napadne ženu (španělský stručný obsah pojmu violencia de género) spadají i případy, kdy obětí mohou být i děti a starší nebo handicapované osoby. Rovněž pachatelem nemusí být pouze muž ale i žena (na rozdíl od španělské úpravy, které se soustřeďuje pouze na situace muž-pachatel, žena-oběť). Tím pádem zůstává stranou právě problematika genderu⁵², termínu, který se užívá v této anglické podobě běžně i v češtině a v doslovném překladu by jej šlo přeložit jako rod, sex nebo pohlaví, ale jeho význam je právě mnohem rozsáhlejší. Přitom právě genderový aspekt hraje v případech domácího násilí v drtivé většině rozhodující roli (muž napadne ženu, protože je „jeho“, protože ho „neposlouchá“ apod.). Z toho důvodu se tedy domnívám, že kromě opodstatněných změn v trestním právu a ostatních restriktivních normách, reflektujících nabyté praktické zkušenosti z aplikace těchto norem, je zapotřebí rovněž nezavírat oči před samotným pramenem tohoto trestného činu – představě části společnosti o nerovném postavení mužů a žen.

⁵¹ Genderové stereotypy: zjednodušující popisy maskulinity a femininity, jsou to představy o „správném“ chování a postojích jedinců podle příslušnosti k biologickému pohlaví; tyto představy většinou nereflektovaně přejímáme a předáváme dále (www.ta-git.cz)

⁵² Gender: též sociální pohlaví; koncept upozorňující na sociálně-kulturní konstrukci identity podle modelů chování přiřazených mužskému nebo ženskému biologickému pohlaví. Na sociální konstrukci genderové identity poukazují antropologické a historické (a jiné) studie, díky nimž se dozvídáme o různých pojetích mužství a ženství v závislosti na kultuře a historické době. (www.ta-gita.cz)

„Nikdo, kdo nenahlédl do vnitřního uspořádání rodiny nemůže říct, jaké těžkosti prožívá každý její člen.“

(Jane Austenová, anglická spisovatelka)

A) Kampaně

Na rozdíl od Španělska tak Češi i Češky museli v posledních deseti letech ujít zrychleným tempem důležitou dlouhou cestu ve vnímání a porozumění domácího násilí. Zpočátku tuto cestu nebrzdili legislativci ale spíše nevládní organizace, což je ale v současných demokratických režimech zřejmě přirozený vývoj. Od konce devadesátých let se taky začaly v Čechách objevovat nejrůznější mediální kampaně⁵³. Ty nejprve upozorňovaly, že domácí násilí vůbec existuje, posléze zdůraznily, že se netýká pouze nižších sociálních vrstev až postupně začaly společnost přesvědčovat, že domácí násilí je problémem nikoliv soukromým, nýbrž veřejným. V poslední době se aktuální kampaně hodně zaměřily na jeden z charakteristických faktorů domácího násilí – utajování. Pod hesly například „Tyhle stíny vydrží opravdu dlouho“ nebo „...ta žehlička mě popálila úplně náhodou, celkem třikrát“ se snaží přimět společnost k vymanění se z lhostejnosti vůči svému okolí. Pro oběti domácího násilí pohybující se už ve složité spirále vypjatých psychických stavů je často totiž doslov nemožné vymanit se bez cizí pomoci z neviditelných okovů. I proto hraje aktivní postoj veřejnosti vůči domácímu násilí tak důležitou roli.⁵⁴ I přes to však podle dvou výzkumů, které provedla agentura STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR v letech 2001 a 2006 nijak zvlášť velký posun vidět. Naopak na otázku „máte informace, jak se zachovat tváří tvář domácímu násilí?“ odpovědělo oproti roku 2001 16 namísto původních 13%, že je to nezajímá. Obávám se tedy, že hlavní nedostatek českých kampaní proti domácímu násilí je právě v tom, že se koncentrují výhradně jen na násilí samotné a nevěnují se oblasti prevence, výchově k nenásilí a důstojnému zobrazování žen v médiích, tak jak je to často tématem nejrůznějších kampaní ve Španělsku.

I nadále tak zůstává v České republice mnoho předsudkových bloků, které brání lepšímu vypořádání se s tímto problémem. Jedním z nich je i stereotypní vnímání ženy oběti, kterou má naše společnost stále sklony tzv. sekundárně viktimizovat⁵⁵, obviňovat za to, že byla napadena (kdyby si dokázala dupnout a nebyla bačkora, nestalo by se to..) Přitom

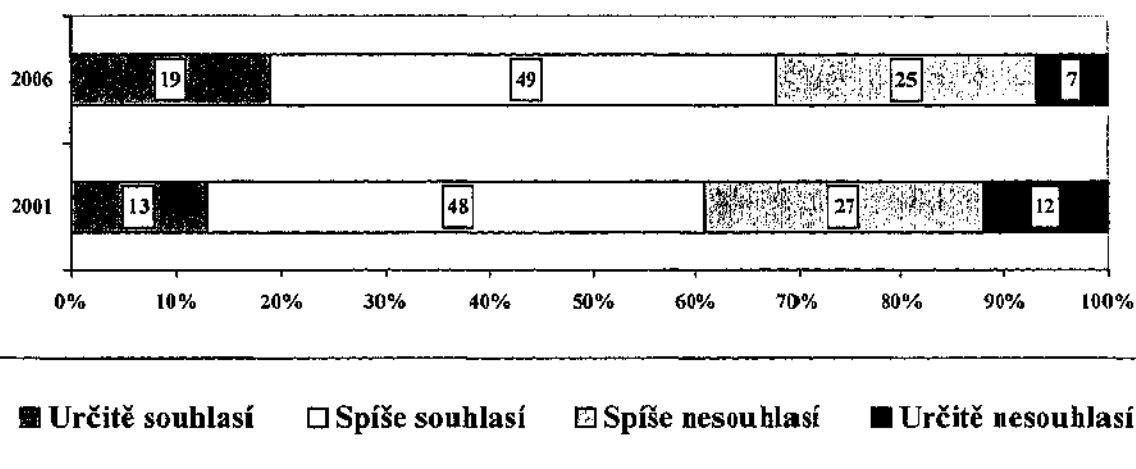
⁵³ Ukázky z kampaní viz příloha č.2

⁵⁴ ukázka kampaně o.s. ProFem viz příloha č.2

⁵⁵ Sekundární viktimizace – újma způsobená oběti negativní reakcí formálních institucí. Dá se označit za porušení profesionální etiky, jehož se dopouštějí osoby, které z moci úřední přicházejí do styku s oběti násilných trestných činů. (Domácí násilí v českém právu z pohledu žen (Jiřina Voňková, Markéta Huňková a kol. ProFem, 2004, str. 75)

statistiky (včetně té od STEMu) dávno prokázaly, že jak pachatelé, tak i oběti pocházejí ze všech sociálních vrstev společnosti. Podobné předsudky pak způsobují, že právě vzdělaným, emancipovaným ženám nejsou lidé ochotni věřit, že by mohly být skutečně oběťmi domácího násilí. Sama mám v tomhle ohledu nezapomenutelnou osobní zkušenost, když jsem dělala rozhovor pro filmové periodikum s jednou režisérkou, bystrou, vtipnou a emancipovanou ženou, z níž během rozhovoru vypadlo, že byla několik let svým partnerem –lékařem psychicky i fyzicky týrána. Tehdy jsem si jen znovu v praxi potvrdila, že oběť domácího násilí z pohledu do její tváře ani na výplatní pásku poznat nelze.

Souhlas s názorem „oběti domácího násilí se obvykle stávají ‘puťky’ nebo ‘bačkory’, které si nechají vše líbit“

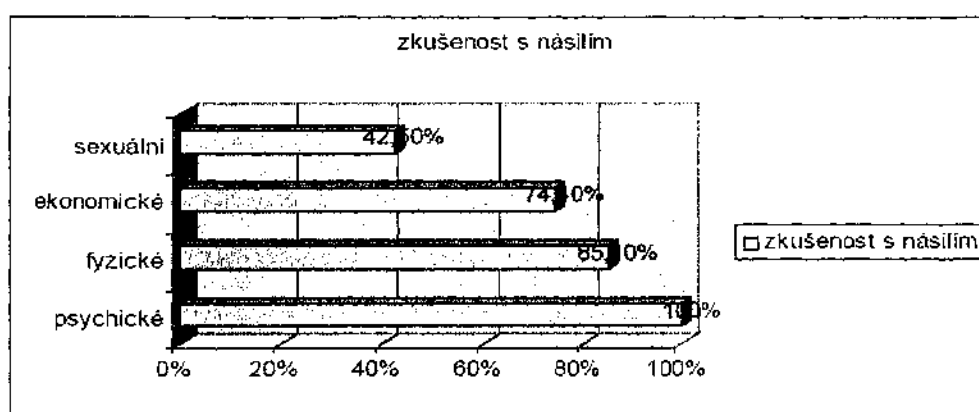
B) Statistika

Nejreprezentativnějším výzkumem v současnosti zřejmě je již citovaný Výzkum agentury STEM pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR a.s. z června roku 2006.⁵⁶ Přínos výzkumu vyplývá především z faktu, že navazuje na velmi podobné dotazové šetření, které bylo provedeno již v roce 2001. Jeho výstupy tedy mohou pozorovat určitý posun ve vnímání, tak i v množství domácího násilí jako takového. Ani v tomto případě se však nejedná o žádný systematický pravidelný výzkum, existují pouze data z těchto dvou let.

⁵⁶ http://www.bkb.cz/files/uploaded/UserFiles/File/03_komentar.doc

V České republice totiž na rozdíl od Španělska neexistuje žádná pravidelná každoroční celostátní statistika. Nejrůznější nevládní organizace většinou zpracovávají pouze data svých klientů a klientek. Avšak i z tohoto malého vzorku lze leckdy vypožorovat zajímavé tendence. Následující tabulky vycházejí ze Sociologické sondy klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2005⁵⁷ a ukazují například také to, že teoretické předpoklady o tzv. spirále domácího násilí, kdy se násilí objevuje pozvolna zas a znovu avšak pokaždé v o něco závažnější podobě, se naplňuje i v praxi, když úplně všechny klientky ROSY udávají, že se setkały s psychickým domácím násilím, které je obvyklou startovací čarou pro násilí fyzické.

Graf 6. Zkušenost obětí s násilím, 2005

Velmi zajímavá je i další statistika popisující konkrétní typy psychického násilí. Spousta žen má totiž stále strach nahlásit toto hůře prokazatelné násilí, nepovažují samy sebe za oběť dokud nemají důkazy na vlastním těle. Že situace občas mohou dospět až do bizarních souvislostí dokazuje má osobní zkušenost s případem jedné ženy –oběti, která si nebyla jistá, jestli se v jejím případě jedná o „to psychické násilí“, když si její manžel koupil novou sadu velkých kuchyňských nožů, brousí si je před ní v posteli, vedle které má postavenou nedávno zakoupenou roli balícího igelitu, který se používá na letištích pro ochranu kufrů. Žena byla okamžitě převezena do azylového domu.

⁵⁷ <http://www.rosa-os.cz/>

TABULKA 4. Psychické násilí

formy	počet klientek	v %
ponižování, snižování, zesměšňování	178	94,7
vydírání, zstrašování	152	80,8
křik	133	70,7
vulgarisiny, nadávky	124	66,0
výhrůžky zabitím	100	53,2
kontrola, zákazy, příkazy	100	53,2
partner vyžaduje poslušnost	116	61,7
partner zárlí	106	56,4
omezování a izolace	93	49,5
výhrůžky se zbraní	30	16,0
výhrůžky sebevraždou	17	9,6
partner ničí věci ženy	9	4,8
výhrůžka: seberu/zabiju dítě	8	4,3

Další ukázky statistik viz příloha číslo 4

II. Pojem domácí násilí

Samotný pojem domácí násilí není definován v žádné zákonné normě, což jen napomáhá rozdílným představám a především udržování nejrůznějších mýtů ve společnosti. Trestní zákon zastřešuje domácí násilí skutkovou podstatou týrání osoby žijící ve společném bytě nebo domě §215a :

(1) Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo na více osobách, nebo
- b) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu.

Zajímavou čtyřbodovou definici však můžeme najít v podzákoném vnitřním předpisu Policie ČR. Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 27. listopadu 2006 ⁵⁸, kterým se stanovuje postup příslušníků Policie České republiky v případech domácího násilí vymezuje obsah pojmu domácí násilí takto:

Domácí násilí má tyto charakteristické znaky:

- a) opakovanost

⁵⁸ ZPPP č. 179/2006

- jde o jednání, které má svůj vývoj a dochází opakovaně k jeho projevům, často i po velmi dlouhou dobu; domácím násilím není ojedinělý a jednorázový incident, byť se závažnými následky,

b) postupný nárůst intenzity

- domácí násilí začíná zpravidla psychickým násilím a zpravidla se přidává násilí fyzické; útoky jsou zpočátku vedeny proti lidské důstojnosti, posléze proti zdraví, a mohou vyústit v útoky proti životu

c) jasné role

- k násilí dochází mezi blízkými osobami, kde lze diferencovat roli násilné a ohrožené osoby, jejich vzájemné postavení je nerovné a role se v průběhu incidentu nemění,

d) páčání násilí v soukromí

- k násilí dochází zpravidla beze svědků, nejčastěji v soukromí společného obydlí, ale i na jiných místech, např. chata, hotel apod.; jednotlivé útoky zapadající do schématu domácí násilí se však mohou vyskytnout i na veřejnosti.

V odborné literatuře se podobně jako v té španělské při definování domácího násilí zdůrazňuje komplexnost tohoto problému, tak jako například v knize Domácí násilí v českém právu z pohledu žen: „Domácí násilí je specifický vztahový a mocenský problém a potřebuje specifické ošetření cestou práva, civilního i trestního, a stejně tak i prostředky mimoprávní.“⁵⁹

III. Domácí násilí v trestním právu hmotném a procesním

§215 Týrání svěřené osoby

(1) Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo na více osobách, nebo

b) pokračuje-li v páčání takového činu po delší dobu.

⁵⁹ Domácí násilí v českém právu z pohledu žen (Jiřina Voňková, Markéta Huňková a kol. Profem, 2004, str. 10)

Po dlouhá léta byl paragraf 215 trestního zákona popisující skutkovou podstatu týrání svěřené osoby jedinou normou odkazující k domácímu násilí. Vzhledem ke své definici však tento paragraf chrání pouze osoby, které vzhledem ke svému věku nebo z jiných důvodů jsou v péči nebo výchově jiných osob. Poškozeným může být nejen dítě, ale i osoba zletilá, která pro stáří, nemoc, invaliditu, mentální retardaci apod. je odkázána na péči jiných osob. Týrání je zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti, krutosti, bezcitnosti, bezohlednosti, bolestivostí, a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří. Pachatelem může být jen ten kdo vykonává ve vztahu k týrané osobě péči nebo výchovu (tedy nejen rodiče, ale i příbuzní, učitelé, vychovatelé, ošetřovatelky, trenéři, přátelé, známí rodičů, kterým je poškozený svěřen jen na určitou dobu).

§ 215a Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě

(1) Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo na více osobách, nebo

b) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu.

První viditelnější legislativním zájmem o problematiku domácího násilí ve smyslu násilí mezi dospělými navzájem citově provázanými osobami se tak stala novela trestního zákona č. 91/2004, který vstoupila v účinnost 1. 6. 2004. Ta zavedla do trestního zákona novou skutkovou podstatu – týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě. Týráním je zde myšleno úmyslné zlé nakládání s blízkou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří (může jít o bití, pálení či jiné tělesné poškozování, ale i psychické a sexuální násilí, vydírání nebo zneužívání, vyhrožování, nucení k ponižujícím úsluhám nebo jiným činnostem, kterou týranou osobou neúměrně fyzicky nebo psychicky zatěžují). Trvalost pachatelova jednání je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání. Nevyžaduje se, aby šlo o jednání soustavné nebo delší dobu trvajícím stejně jako vznik následků na zdraví. Velmi důležitý je rovněž fakt, že tato skutková podstata není zařazena do výčtu trestních činů podle § 163 trestního řádu, což

znamená, že k zahájení trestního stíhání podle §215a není třeba souhlasu poškozeného/ho (oběti).⁶⁰

§ 163 TŘ Trestní stíhání se souhlasem poškozeného

(1) Trestní stíhání pro trestné činy násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 197a, pomluvy podle § 206, neposkytnutí pomoci podle § 207 a 208, poškozování cizích práv podle § 209, ublížení na zdraví podle § 221, 223 a 224, ohrožování pohlavní nemocí podle § 226, omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1, 2, vydírání podle § 235 odst. 1, porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1, 2, krádeže podle § 247, zpronevěry podle § 248, neoprávněného užívání cizí věci podle § 249, neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru podle § 249a, podvodu podle § 250, podílnictví podle § 251 a 252, lichvy podle § 253, zatajení věci podle § 254, porušování povinnosti při správě cizího majetku podle § 255, poškozování věřitele podle § 256 a poškozování cizí věci podle § 257 trestního zákona, proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď (§ 100 odst. 2), a trestní stíhání pro trestný čin znásilnění podle § 241 odst. 1, 2 proti tomu, kdo je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem, jakož i pro trestný čin opilství podle § 201a trestního zákona, pokud jinak vykazuje znaky skutkové podstaty některého z těchto trestných činů, lze zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného. Je-li poškozených jedním skutkem několik, postačí souhlas byť jen jednoho z nich.

(2) Nepředloží-li poškozený své vyjádření státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu písemně, zaznamená se jeho obsah do protokolu. Souhlas s trestním stíháním může poškozený výslovným prohlášením vzít kdykoliv zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Výslovně odepřený souhlas však nelze znovu udělit.

§ 163a

(1) Souhlasu poškozeného s trestním stíháním pro některý z trestných činů uvedených v § 163 odst. 1 není třeba, pokud

a) byla takovým činem způsobena smrt,

⁶⁰ zdroj: <http://www.rosa-os.cz/>

- b) poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena,
 - c) poškozeným je osoba mladší 15 let,
 - d) z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.
- (2) Jestliže se poškozený na výzvu orgánu činného v trestním řízení ihned nevyjádří, zda souhlasí s trestním stíháním podle § 163, tento orgán mu poskytne podle povahy věci k vyjádření přiměřenou lhůtu, nejvýše však 30 dnů. Po marném uplynutí této lhůty již souhlas s trestním stíháním dát nelze. O tom je třeba poškozeného písemně poučit.

§163 TŘ je důležitý paragraf trestního řádu, skrz který byla v roce 1990 prolomena v trestním právu zásada legality – tedy zásada, že trestné činy jsou stíhány ex lege, z úřední povinnosti. Toto novelou nově zakotvené dispoziční právo oběti týkající se situací, kdy pachatelem je osoba blízká (§ 89 odst. 8 TrZ). Novela byla zdůvodňována hlavně ochranou obětí, které by postihem pachatele, např. manžela, mohly utrpět újmu emocionální, ekonomickou, sociální nebo společenskou. Jenže z druhého úhlu pohledu se toto opatření stalo „kladivem na čarodějnice“ pro oběti domácího násilí (jak se například uvádí v knize Domácí násilí v českém právu z pohledu žen). Trestné činy, k jejichž stíhání byl nutný souhlas oběti jsou totiž právě ty činy, které se nejčastěji objevují v situacích domácího násilí (ubližování na zdraví, vydírání, omezování domovní svobody atd.) Nedostatky této dispoziční úpravy byly částečně napraveny až novelou 91/2004 trestního zákona, která zavedla TČ §215a a zároveň jej nezařadila do výčtu trestních činů v § 163 TŘ. I přes tuto novelizaci však zůstává §163 TŘ stále velmi diskutabilním.

Autorky knihy Domácí násilí v českém právu z pohledu žen opírají svou argumentaci i o nálezy Pléna US č. 22/92: „Je věcí státu, aby v zájmu zajištění svých funkcí rozhodl, že určité skupině poskytne méně výhod než jiné. Ani zde však nesmí postupovat zcela libovolně. Musí pak prokázat, že tak činí ve veřejném zájmu a pro veřejné blaho.“⁶¹ Podle autorek však právě §163 TŘ dochází k vymezení dvou kategorií obětí, protože zatímco v jednom případě dochází

⁶¹ Domácí násilí v českém právu z pohledu žen (Jiřina Voňková, Markéta Huňková a kol. ProFem, 2004, str. 24)

po oznámení trestného činu ke stíhání podezřelého ex lege, v druhém případě se rozhodování o zahájení trestního stíhání přenáší na bedra oběti.

Kriticky se k §163 TŘ vyjadřuje i nevládní organizace Liga lidských práv, která navrhuje vypustit z §163 alespoň veškeré skutkové podstaty úmyslných násilných trestných činů. Argumentují tím, že ustanovení namísto aby chránilo poškozeného před následky trestního stíhání blízké osoby, které by se jej mohly nepříjemně dotknout, klade na jeho bedra břemeno zodpovědnosti za potrestání pachatele. Pachateli naopak skýtá možnost přemlouváním, sliby, výhrůzkami či (často neprokazatelným) násilím vytvářet na poškozeného tlak a tak se trestním stíháním vyhnout.⁶²

IV. Zákon na ochranu před domácím násilím 135/2006 Sb.

(Zákon, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím)

Zákon 135/2006 Sb. je prvním legislativním krokem v České republice, který by si mohl vysloužit přídomek rámcový. Inspirací mu byly zahraniční vzory. Téměř ve všech vyspělých státech si totiž dnes již uvědomují, že pouze trestní právo problém domácího násilí neřeší a snaží se pomocí rámcových zákonů stmelovat jednotlivé podstatné oblasti. Zákonem na ochranu před domácím násilím (dále jen ZODN) se mění konkrétně zákon číslo 283/1991 Sb., o Policii České republiky, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení a zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení. Zákon nabyl účinnosti 1. ledna 2007 a mezi nejvýznamnější změny, které přináší patří zavedení tzv. intervenčních center a institutu vykázaní.

A) Intervenční centra

Sociální služba intervenčních center (dále jen IC) byla novelou doplněna do zákona č. 108/2006 jako nový druh sociální služby pod § 60 a. V intervenčních centrech je na základě rozhodnutí o vykázaní nebo zákazu vstupu nabídnuta pomoc osobám ohroženým domácím násilím nejpozději do 48 hodin od doručení opisu rozhodnutí o vykázaní. Pomoc může být poskytnuta i na základě žádosti ohrožené osoby. Služby IC jsou poskytovány jako ambulantní a terénní, z posledních dostupných informací je zřejmé, že IC se v tomto roce nebudou registrovat jako pobytová sociální služba.

⁶² Právní analýza některých aspektů postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu v českém právním řádu. str. 19-20 (www.llp.cz)

V České republice je evidováno v období od 1.1. – 31.3.2007 celkem 255 případů omezení užívání společného bytu nebo domu z důvodu vykázaní nebo zákazu vstupu násilné osobě na základě zákona č. 135/2006 Sb. V osmi případech z 255 došlo v prvním čtvrtletí k vykázaní/zákazu vstupu opakovaně (tj. ve stejných domácnostech). Patnáct intervenčních center eviduje za 1. čtvrtletí celkem 2 024 veškerých kontaktů s klientelou (do tohoto počtu nejsou zaneseny kontakty profesní). Z toho 1 443 jsou kontakty telefonické a 484 kontakty osobní. Na základě předání informací od PČR se uskutečnilo 1 125 kontaktů s ohroženými osobami (z toho 837 telefonických, 141 osobních v IC, 74 osobních v rámci výjezdu do bydliště, 73 písemných). V rámci těchto kontaktů byla v 22 % poskytnuta pomoc jednorázově, v 37 % opakovaně a 41 % byla nabídnutá pomoc ohroženou osobou odmítnuta. Číslo 41% je vcelku vysoké a mělo by vést k vyhodnocení nějakých závěrů, proč tak velká skupina obětí pomoc intervenčních center odmítla.⁶³

B) Vykázání

Tento nový institut je reflektován především v zákoně č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky. Svou charakteristikou jej lze přirovnat ke španělskému „Orden de protección“. Cílem obou dvou institutů je totiž ochránit oběť v co nejkratším čase, co nejefektivnějším způsobem, což v praxi znamená tady a teď bez procedurálních nutností, které jsou pro psychicky vyčerpanou oběť nepřekonatelnou či odrazující překážkou v úsilí o dosažení svých práv. Institut vykázaní byl začleněn do zákona o Policii České republiky přidáním § 21a až 21d.

Výběr z nových ustanovení Zákona o Polici ČR

§ 21a

(1) Lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažnému útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn toho, kdo je podezřelý z takového jednání, vykázat z bytu nebo domu společně obývaného s ohroženou osobou (dále jen "společné obydlí"), jakož i z jeho bezprostředního okolí.

⁶³ <http://www.mpsv.cz/cs/4228> (webový portál Ministerstva práce a sociálních věcí)

Vykázání představuje opatření podpůrné povahy. Užije se jen tehdy, nelze-li jeho účelu, tj. zajištění náležité ochrany a bezpečnosti dosáhnout jinak. U nejzávažnějších forem útoků násilné osoby vykazujících znaky některého z trestných činů se pak v praxi bude jednat především o využití prostředků trestního řádu sloužících k zajištění osob, tj. zadržení či vazbu násilné osoby.

Takto se vyjadřuje i závazný pokyn policejního prezidenta č. 179/2006 – interní dokument, kterým se stanoví postup příslušníků Policie České republiky v případech domácího násilí (dále jen ZPPP) v čl. 4 odst.5:

Vykázání je přípustné pouze tehdy, je-li to nezbytné k ochraně života, zdraví, práv a svobod ohrožené osoby, a je přípustné i proti její vůli.

Zároveň však ve čl. 6 odst.4 dodává:

Jsou-li splněny podmínky pro vydání rozhodnutí o vykázání podle čl. 7, policista rozhodne o vykázání bez ohledu na to, zda zároveň přijme některé z dalších opatření uvedených v odstavci 3.

Opatření v odstavci 3 jsou kromě vykázání tato:

- b) zajištění násilné osoby na dobu nejdéle 24 hodin od okamžiku omezení osobní svobody,
- c) umístění násilné osoby, která je pod vlivem alkoholu nebo návykové látky, do záchytné stanice
- d) zadržení násilné osoby, která je podezřelá ze spáchání trestného činu,
- e) zajištění převozu ohrožené osoby do bezpečí (azylové domy, přátelé, příbuzní apod.)

Ve výše zmíněném článku 7 jsou pak faktory, které musí zasahující policista vzít v úvahu při rozhodování o vykázání, uvedeny v odstavci 2:

Policista hodnotí riziko budoucího nebezpečného útoku zejména podle

- a) počtu uskutečněných výjezdů či hlášených útoků, tzn. Zda se jedná o opakované útoky či nikoliv, přičemž předchozí útoky mohou dosahovat i nižší intenzity
- b) aktuální situace přímo na místě incidentu, tzn. Zajištěných stop a jiných důkazů, informací získaných zejména od násilné i ohrožené osoby nebo svědků incidentu,
- c) intenzity všech předchozích útoků
- d) reálné hrozby stupňování násilného jednání, tzn. Rizika hrozby dalších útoků po odjezdu policie – vyhodnocení stupně nebezpečnosti násilné osoby,
- e) závěrů učiněných na základě použití diagnostické metody SARA DN⁶⁴

⁶⁴ SARA DN je soubor typových otázek, které napomáhají policistovi vyhodnotit lépe stanovené rizikové faktory

Hodnotící faktory, tak odrážejí vesměs charakteristické znaky domácího násilí jako je opakovanost, nižší intenzita jednotlivých činů, stupňování apod. Když jsem měla možnost zúčastnit se schůzky pracovního týmu, jehož členové se zabývají problémem domácího násilí v nejrůznějších profesích (policie, neziskové organizace, školství, lékařství apod.), informovaly samotné zástupkyně neziskových organizací, že od přijetí ZODP nemají ani jednu stížnost klientek na nevhodné chování policistů, naopak již zaznamenaly několik pochval a poděkování za pomoc ve vypjaté situaci. Zástupci policie nepřímo přiznali, že svou roli v tomto ohledu sehrála bezesporu i výrazná medializace nové zákonné úpravy a že se tedy každý zasahující policista zřejmě dvakrát zamyslí, než přistoupí ke konečnému opatření. Znovu se tak i v praxi aplikace práva potvrdila velká moc médií, která v tomto případě výrazně napomohla hladkému uvedení institutu vykázání do praxe.

§ 21b

(1) Rozhodnutí o vykázání se vydává bez projednání věci a z úřední povinnosti, přičemž souhlas ohrožené osoby se nevyžaduje.

K tomu doplňuje i ZPPP 179/2006 ve čl. 4 odst. 4:

Rozhodnutí o vykázání je opatřením netrestního charakteru, které je preventivní reakcí na nebezpečné chování násilné osoby, a je přípustné i proti její vůli.

A následně dodává, že při vykázání je upřednostněno právo na ochranu života, zdraví a lidské důstojnosti před právem vlastnickým (užívacím) a právem na nedotknutelnost obydlí. Tím se institut vykázání opět přibližuje španělskému Orden de protección, který je rovněž prozatímním řešením, jehož primárním úkolem je vyřešit momentální situaci ohrožení práv a svobod.

§21b

(2) Rozhodnutí o vykázání se písemně vyhotoví do 24 hodin od vstupu policisty do společného obydlí. Vyhotovené rozhodnutí se v opise doručí vykázané osobě a ohrožené osobě. Opis rozhodnutí o vykázání doručí policista do 24 hodin od jeho vydání spolu s opisem úředního záznamu podle § 21a odst. 6 příslušnému intervenčnímu centru dg); v případě, že ve společném obydlí, na které se rozhodnutí o vykázání vztahuje, žije nezletilá osoba, doručí se opis rozhodnutí o vykázání spolu s opisem úředního záznamu ve stejné lhůtě též příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Na specifika zásahu policisty při přítomnosti nezletilých na místě vykázání upozorňuje i ZPPP 179/2006 ve čl.9 odst.4:

Je-li násilnou osobou mladistvý nebo osoba mladší 15 let a jsou-li dány podmínky pro vykázání, policista rozhodne o vykázání pouze v případě, že bezpečnost ohrožené osoby nelze zajistit jinak. Přitom je povinen ustanovit takové osobě opatrovníka, kterým může být nezúčastněná osoba nebo jiná úřední osoba (další přivolaný policista). Dále je povinen neprodleně vyrozumět orgán sociálně-právní ochrany dětí, který zajistí umístění mladistvého nebo osoby mladší 15 let v diagnostickém ústavu.

§ 21c

(1) Rozhodne-li policista o vykázání, vyzve vykázanou osobu, aby mu vydala všechny klíče od společného obydlí, které drží, a vykázaná osoba je povinna klíče vydat. Policista zároveň poučí vykázanou osobu o následcích neuposlechnutí takové výzvy^{8h}). Policista je dále povinen umožnit vykázané osobě, aby si nejpozději při výkonu rozhodnutí o vykázání vzala ze společného obydlí výlučně věci sloužící její osobní potřebě, osobní cennosti a dokumenty, a ve lhůtě do 24 hodin od výkonu rozhodnutí o vykázání pak další osobní věci a věci nezbytné pro její podnikání nebo výkon povolání.

(2) Vykázané osobě poskytne policista informace o možnostech jejího dalšího ubytování a v souvislosti s tím i nezbytnou součinnost. Policista je povinen vykázanou osobu poučit o jejím právním postavení, o jejích právech a povinnostech a o dalším možném postupu ve věci. Za tímto účelem policista vyžádá od vykázané osoby adresu pro doručování.

(3) Ohroženou osobu poučí policista o možnosti podání návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu⁸ⁱ) a o možnosti využití psychologických, sociálních nebo jiných služeb v oblasti pomoci obětem násilí. Policista poučí ohroženou osobu i o následcích vyplývajících z uvedení vědomě nepravdivých údajů, k nimž policista při rozhodování o vykázání přihlíží. Je-li toho třeba, přivolá policista ohrožené osobě nezbytnou lékařskou pomoc.

Je přinejmenším zvláštní, že se ve třetím odstavci neobjevuje poučení o možnosti naplnění skutkové podstaty trestného činu maření úředního rozhodnutí, tak jak je popsáno v §171 odst. 1 písm. e. trestního zákona. Na druhou stranu jsou zde zmíněny následky vědomě

nepravdivých údajů, které se však v odstavci 2 věnovanému vykázané osobě neobjevují. Přitom když jsem se na interdisciplinární schůzce pracovního týmu ohledně domácího násilí zeptala zástupců policie, jak by v případě porušení vykázaní ohroženou osobou postupovali, řekli, že by „museli postupovat podle §171 odst.1 písm.e TZ“ na druhou stranu však připustili, že případná sankce by byla diskutabilní vzhledem k pochybné společenské nebezpečnosti. Zřejmě tedy nejlepším způsobem, jak podobným (z mého úhlu pohledu lehce bizarním situacím) předcházet jsou splnění pravidelných povinných kontrol místa vykázaní, jak je ukládá §21d odst3.

§ 21d

(1) Vykázaní, o kterém bylo rozhodnuto podle § 21a odst. 1 nebo 2, trvá po dobu 10 dnů ode dne vydání rozhodnutí. Tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby.

(2) Podáním návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu v průběhu vykázaní se lhůta uvedená v odstavci 1 prodlužuje až do pravomocného rozhodnutí soudu o tomto návrhu.

(3) Policista je povinen ve lhůtě do 3 dnů od vydání rozhodnutí o vykázaní provést kontrolu, zda rozhodnutí o vykázaní dodržuje vykázaná osoba i ohrožená osoba. O provedené kontrole sepiše policista úřední záznam.

Významu kontrol odpovídá i prostor, který je v ZPPP 179/2006 věnován podrobnému popisu jejich provedení v rozsáhlém čl. 13, kde se mimo jiné uvádí, že o kontrole vyrozumí policista ohroženou osobu až bezprostředně před samotným provedením kontroly, přičemž ji požádá o součinnost. Zejména v souvislosti se vstupem do obydlí.

Dále hrozí-li s přihlédnutím k okolnostem vykázaní nebezpečí, že vykázaná osoba nebude rozhodnutí o vykázaní respektovat, provede policista kontrolu ve lhůtě 10 dnů od vydání rozhodnutí opakovaně. Ke kontrole dodržování rozhodnutí o vykázaní policista může též využít informací od intervenčního centra či osob žijících v místě bydliště vykázané a ohrožené osoby. S opakovanou kontrolou také souvisí možnost provinění se jak pachatele tak i oběti ve smyslu § 171 odst. 1, písm. e TZ.

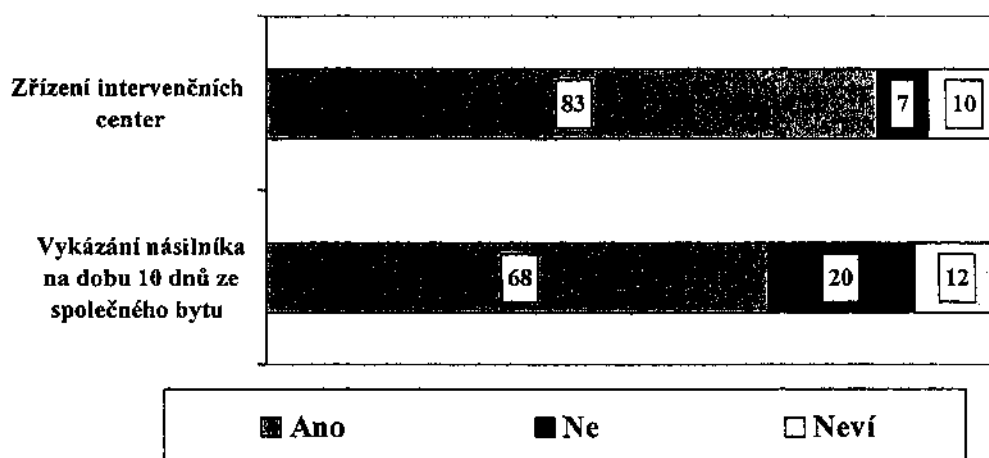
Zůstává tedy z teleologického hlediska velmi diskutabilní, že institut vykázaní, který má primárně sloužit k ochraně oběti domácího násilí, může být za určitých okolností použit proti ní samotné. Navíc v životní situaci, kdy je oběť pod velkým psychickým tlakem a často není ani schopna uváženě v klidu jednat a rozhodovat se bez vnějších nátlaků. Stálo by tedy určitě za úvahu překvalifikovat tento institut z úředního rozhodnutí do takové právní formy,

kteřá by vyjadřovala jeho ochranný charakter a zabraňovala tak, obrácení se proti samotné ochraňované osobě. Podobně jak je tomu i ve španělské praxi.

I přes drobné nedostatky je však Zákon na ochranu před domácím násilím bezesporu významným přínosem k boji proti tomuto problému. Dovolila bych si ale označit za přinejmenším stejně důležitý i citovaný interní dokument Závazná pokyn policejního prezidenta 179/2006, který je právě tou normou, která bezprostředně uvádí celou myšlenku do praxe. Vzhledem ke svým ne příliš dobrým zkušenostem se zástupci policie jsem byla velmi příjemně překvapena pokrokovostí a otevřeností tohoto dokumentu, který je, myslím, vhodným prostředníkem pro uplatňování zmiňovaného zákona.

I podle průzkumu agentury STEM z roku 2006 většina české společnosti nové úpravy obsažené v Zákoně na ochranu před domácím násilím přivítala. Je však zároveň zarážející, že idea intervenčních center se těší větší podpoře než institut vykázání, který vystupuje v prvním důležitém momentu rázně proti pachateli. Stálo by tedy možná za úvahu vysvětlit veřejnosti všechny okolnosti tohoto institutu, včetně navazující možnosti ohledně předběžného opatření.

„Považujete takové opatření za užitečné?“⁶⁵

**/ respondenti byli s každým opatřením detailně seznámeni*

⁶⁵ (zdroj: Výzkum STEM pro občanské sdružení Bfily kruh bezpečí a Philip Morris ČR a.s., červenec 2006.)

V. Pronásledování (možná budoucnost trestního práva)

Na závěr přehledu norem týkajících se domácího násilí, bych ráda zmínila skutkovou podstatu, která u nás trestným činem zatím není, což ovšem zdaleka neznamená, že by u nás problém pronásledování neexistoval. Nevládní organizace Liga lidských práv v jednom ze svých projektů prováděla výzkum v Jihomoravském kraji, z něhož vyplynulo, že se s pronásledováním (anglicky stalking, španělsky persecución) od svého ex-partnera setkala celá jedna třetina obětí domácího násilí, které opustily domov.⁶⁶

Hlavním znakem pronásledování je obsedantní fixace známého nebo neznámého pachatele na určitou osobu, kterou pak obtěžuje systematicky a úporně nevyžádanou pozorností. Samotné pronásledování se pak projevuje skrze dopisy, maily, sms, telefonáty či neustálým vyhledáváním osobních setkání, demonstrací moci sledováním na ulici nebo postáváním před domem oběti apod. Pronásledování je tedy velmi závažné systematické jednání, které oběti způsobuje značné důsledky na psychice. Oběti jsou na základě pronásledování nuceny měnit svůj životní styl a jinak se omezovat ve svých aktivitách. Může se projevit, nervozita, nespavost. Jednání pachatele se navíc často stupňuje. Z těchto důvodů navrhuje Liga lidských práv zanesení tohoto nového trestného činu do trestního zákona, jelikož podle současné úpravy většina projevů pronásledování nenaplňuje společenskou nebezpečnost trestného činu, ačkoli po formální stránce by se mohlo jednat o ublížení na zdraví, vydírání či například násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci.⁶⁷ Právní úprava pronásledování neexistuje ani ve španělském trestním zákoně, avšak v soudní praxi bývá často posuzováno jako forma psychického násilí. Na rozdíl od naší praxe je však psychické násilí již etablovaným a všeobecně uznávaným pojmem, který je i širokou veřejností přijímán jako nijak méně nebezpečná forma násilí.

⁶⁶ Děti svědci domácího násilí – svěřování do výchovy a úprava styku s násilným rodičem, str. 8 (www.llp.cz)

⁶⁷ tamtéž

*„Nikdo nemůže mít rád své okovy, i kdyby byly ze zlata.“
(John Heywood, anglický básník a dramatik)*

Závěr

Během studia právních úprav týkající se domácího/genderového násilí jsem narazila na mnoho rozdílů ve španělském a českém pojetí, což ostatně není nic překvapivé vzhledem k tomu, že právě problematika domácího/genderového násilí je hodně propojena s sociálně-kulturním prostředím, které je již na první mezi v obou vybraných zemích velmi rozdílné. Co se týče legislativní i politické aktivity, je na tom Španělsko bezesporu výrazně lépe než Česká republika. Bylo by však krátkozraké nevidět za španělskou snahou kromě osvícených hlav politiků a političek i pravý důvod všeobecné snahy – stále tristní a ně nijak se lepší statistiky každoročních obětí genderového násilí. To způsobuje někdy až příliš zbrklé, překotné legislativní manévry, které sice na papíře vypadají hezky, ale praxe za nimi pokulhává. (Například zřízení tzv. Soudů pro násilí páchané na ženách provázela od počátku kritika jejich nedostatečného množství. I přes to, o desítky měsíců později, je jejich agenda stále zavalena a jejich činnost mnohem více než státní aparát připomíná osobní nadšeneckou aktivitu.) Ale kdo nic nedělá, nic nezkaží. A právě Česká republika by se v oblasti domácího násilí měla přestat držet tohoto tradičního přísloví. Hlavní mezery v českém chápání domácího násilí spatřuji především v nedostatečné osvětě a prevenci. Vliv reklamy a médií je u nás neustále slepě podceňován. Ve školství jsou stále udržovány pohodlné genderové stereotypy. Samozřejmě, že bych ocenila například zanesení skutkové podstaty pronásledování do trestního zákona, obávám se však, že jádro problému je mnohem hlouběji. Dokud nebude naše společnost přesvědčena o tom, že nahatá blondýna v reklamě na natěračské barvy, nebo sexistické rádoby vtipné bonmoty politiků nikomu neublíží, domnívám se, že sebelepší zákonná norma bude zbytečná. Myslím si totiž (i s ohledem na onen rok strávený ve španělské společnosti), že kvalitní legislativa může fungovat jen v kvalitní společnosti, která je přesvědčena o její smysluplnosti a nechápe ji jen jako další omezení vlastní svobody. A v případě citlivého tématu, jakým ať už nazvané genderové či domácí násilí bezesporu je, to platí dvojnásob.

Použitá literatura

Ve španělštině:

Violencia de género : Ley Orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género: una visión práctica (Jaime Sanz-Díez de Ulzurrun Escoriaza , José Manuel Moya Castilla. Barcelona: Ediciones Experiencia, 2005)

La nueva ley contra la violencia de género : (LO 1/2004, de 28 de diciembre) (Javier Boix Reig, Elena Martínez García, Javier Boix Reig. Madrid: Iustel, 2005)

España, más allá del papel : hacer realidad la protección y la justicia para las mujeres ante la violencia de género en el ámbito familiar (Amnistía International. Madrid, 2005)

Análisis de la protección penal y procesal penal contra la violencia doméstica desde el código penal de 1995 hasta la ley orgánica 1/2004 : En especial, estudio de los aspectos sobre tutela penal y procesal penal en materia de violencia de género de la LO 1/2004 de 28 de diciembre (Miguel Ángel Anadón Jiménez; Diario La Ley 6.4. 2006)

Una Juez frente al maltrato (Raimunda de Peñafort. Madrid: Debate 2005)

V češtině:

Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně – právní ochrany dítěte (Acorus o.s. MPSV, 2006)

To si dovolit nesmíš (Martina Hronová – ROSA o.s. ROSA, 2006)

Za zavřenými dveřmi – domácí násilí; Bulletin prevence kriminality MV ČR (MVČR, 2001)

Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci; Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí (ROSA o.s. ROSA, 2006)

Domácí násilí – právní minimum pro lékaře (Jiřina Voňková, Radka Macháčková a kol. ProFem, 2003).

Domácí násilí v českém právu z pohledu žen (Jiřina Voňková, Markéta Huňková a kol. ProFem, 2004)

Děti svědci domácího násilí – svěřování do výchovy a úprava styku s násilným rodičem (Liga lidských práv 2007)

Analýza postavení poškozeného v trestním řízení (Liga lidských práv 2007)

Internetové odkazy ve španělštině:

<http://www.observatorioviolencia.org> (Státní observatorium pro genderové násilí)

<http://www.mtas.es/mujer/> (Institut ženy)

<http://www.es.amnesty.org/> (Amnesty International ve Španělsku)

<http://www.psicogenero.com/> (Centrum nejen psychologické pomoci obětem domácího násilí)

<http://www.redfeminista.org/> (Ženská organizace proti násilí na ženách)

<http://www.elmundo.es/documentos/2004/06/sociedad/malostratos/> (speciální neustále aktualizovaná sekce celostátních novin el Mundo věnovaná genderovému násilí)

<http://www.mujeresjuristasthemis.org/index.htm> (Asociace španělských právniček)

Internetové odkazy v češtině:

www.profem.cz

<http://www.rosa-os.cz>

<http://www.acorus.cz/>

<http://www.bkb.cz/index.php>

<http://www.donalinka.cz/index.php>

www.llp.cz

<http://www.magdalenium.cz/> (stránky neziskových organizací)

http://www.mvcr.cz/rs_atlantic/project/article.php?id=28964 (stránky Ministerstva vnitra věnované domácímu násilí)

www.ta-gita.cz (Genderová informační a tisková agentura; slovník genderových pojmů)

Příloha číslo 1:

Reklamní kampaně - Španělsko

**NO ES TU PAREJA
PERO, ¿NO ES TU PROBLEMA?**

Contra la violencia de género, actuemos.
Vamos en serio. Asistencia social
Asesoría psicológica
Asistencia jurídica
Orientación laboral.

"Ella es mía y punto"

„Je moje a basta“

Není to tvůj partner

Ale není to tvůj problém?

Proti genderovému násilí, jednejme.

Berme to vážně: Sociální pomoc

Psychologická poradna

Soudní pomoc

Pracovní poradenství

Série fotografií mužů s jejich jednovětvým komentářem se snaží přesvědčit veřejnost, že genderové násilí je problémem všech nikoliv jen partnerské dvojice. Realizováno madridskou autonomií.

„Je to hloupá husa. Nikdy nic nepochopí“

Není to tvůj partner

Ale není to tvůj problém?

Proti genderovému násilí, jednejme.

Berme to vážně: Sociální pomoc

Psychologická poradna

Soudní pomoc

Pracovní poradenství

¿Notas que falta alguien?
Faltas tú.

Comparte las responsabilidades en casa. Participa junto a tu pareja en el cuidado del hogar y de la familia. El compañero, el marido, el hombre no puede faltar. Su sentido común, tampoco. No faltes.

„Nezdá se ti, že tu někdo chybí? Chybíš ty.“

„Přispěj k plnění domácích povinností. Postarej se společně s partnerem o svůj domov a rodinu. Přítel, manžel, muž nemůže chybět. Jejich význam také ne. Nechyběj.“

Sociální kampaň madridské autonomie za vyvážené postavení a rozdělení zodpovědnosti mužů a žen v rodinách. Součástí kampaně byly i televizní spoty, které symbolicky ukazovaly nefunkčnost či nedostatečnost věcí, pokud jsou jen poloviční. (místo páru pantoflů jen jeden, chleba namazaný jen zpolovic apod.)

SALUD XII

Obálka brožury, kterou vydává Instituto de la Mujer (Institut ženy) zřízený v rámci Ministerstva práce a sociálních věcí. Uvnitř brožury jsou jednoduše, trochu odlehčenou formou ve zkratce představeny nejrůznější každodenní situace, které mohou vést k degradaci žen a tím pádem tak rovněž mohou usnadňovat udržování společenských stereotypů a napomáhají k přetrvávání domácího násilí a dalších více či méně škodlivých patriarchálních praktik. (Na obrázku je zachycen s trochou nadsázky by se dalo říct španělský národní zvyk – pohvizdování po kolemjdoucích ženách. O frekvenci výskytu této „zábavy“ svědčí i fakt, že pro něj najdete ve španělském slovníku oficiální speciální výraz: piropear.)

Příloha číslo 2:

Kampaně – Česká republika

Kampaně občanského sdružení ProFem ve spolupráci s Magistrátem hl. města Prahy se zaměřuje na tradiční stránku domácího násilí – zapírání. Mnoho žen si často pod vlivem složitých psychických stavů, které skrze dlouhodobé domácí násilí vznikají, snaží namlouvat, že žádný problém vlastně nemají. I proto je zájem okolí velmi důležitý. Netečnost a laxnost přátel, sousedů či spolupracovníků může kolikrát doopravdy zabíjet.

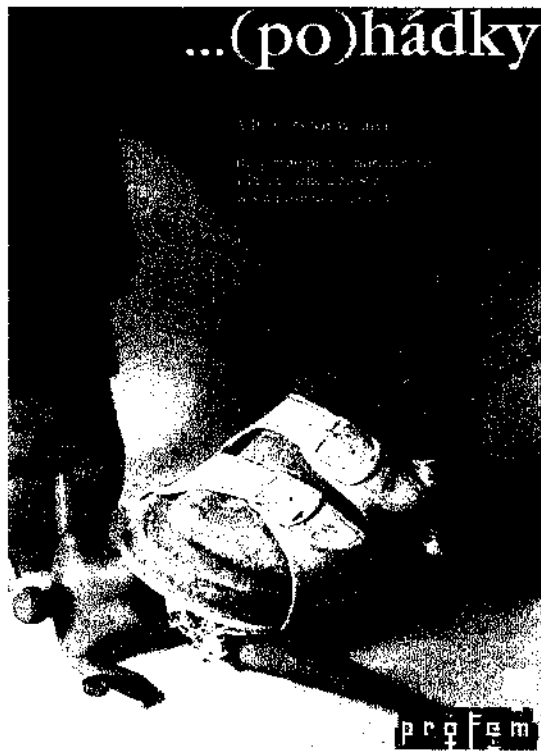

ob(j)ě í...

...to každý sexy člověk setkal ...

pró fem

...(po)hádky

...to každý sexy člověk setkal ...

pró fem

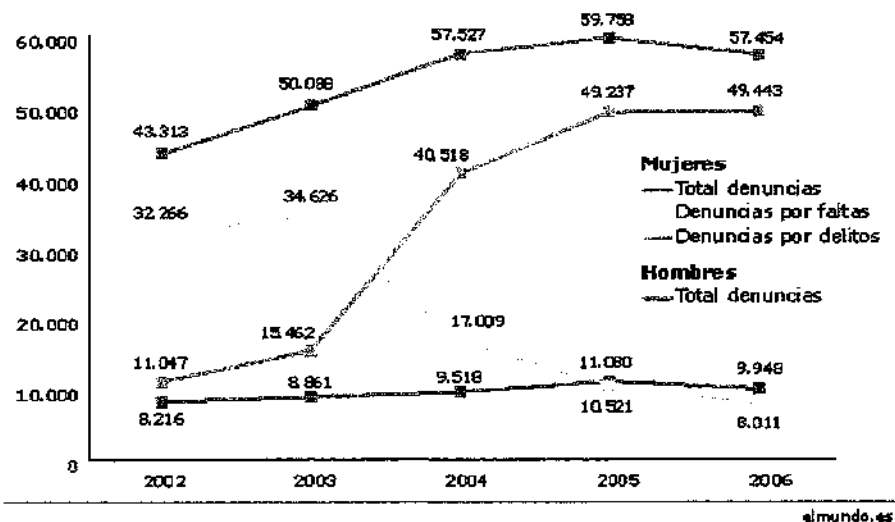
Příloha číslo 3:

Statistiky - Španělsko

Denuncias de malos tratos a manos de su pareja

Fuentes Instituto de la mujer

NOTA: no hay datos de denuncias masculinas antes de 2002. Apartir de 2004 se incorporan nuevos delitos a partir de modificaciones legales de 2003, como "mutilación genital" y "sustracción de menores". Parte de las infracciones consideradas antes de 2004 faltas ahora pasan a tipificarse como delitos.

Statistika podaných žalob (tabulka č. 1):

Odshora dolů:

Zelená: žaloby podané ženami celkem

Světle šedá: žaloby – trestné činy (delitos)

Tmavě šedá: žaloby – přestupky (faltas)

Červená: žaloby podané muži celkem

V roce 2004 přibylo několik nových trestných činů a zároveň některé doposud přestupky byly překvalifikováno na delikty, což zdůvodňuje radikální změnu v tomto roce.

Statistika vražd žen (tabulka č. 2 - jednotlivé grafy odshora zleva):

počet žen zabitých partnerem nebo ex-partnerem, oběti podle měsíců (leden – prosinec), oběti podle věku (zelená – oběti, šedá – útočníci), oběti podle vztahu k útočnickovi (manželka, ex-manželka, družka, přítelkyně, ex-přítelkyně), oběti podle autonomií, počet sebevražd agresorů, agresorů dle národnosti, oběti v evropských zemích (početně a procentuálně)

Femicidios

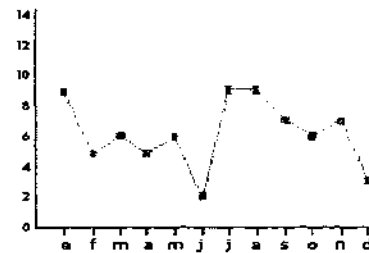
En España

Datos de 2006. Fuente: Instituto de la Mujer

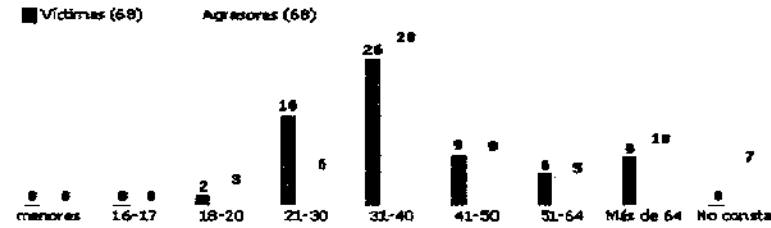
Mujeres muertas a manos de su pareja o expareja (total: 68)

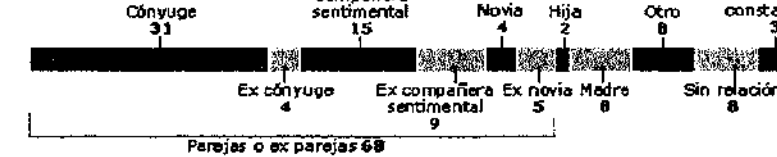
Muertes por meses (total: 68)

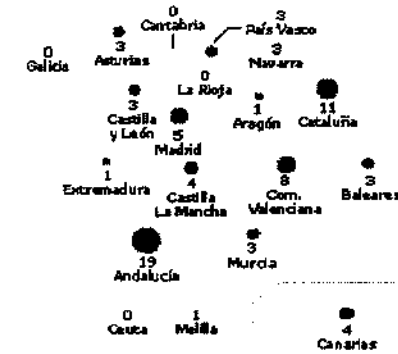
Muertes por edades

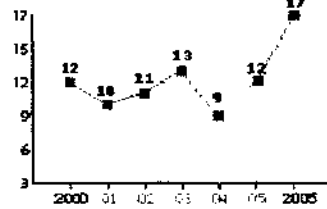
Mujeres muertas por violencia de género, según relación con el agresor (total: 97)

Mujeres muertas por CCAA (total: 68)

Suicidios de agresores

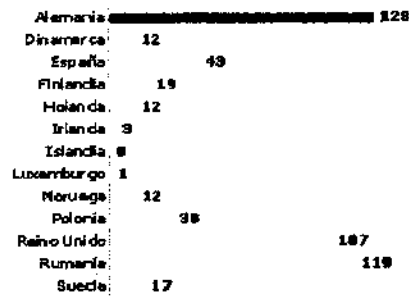
Agresores femicidas por nacionalidades (total: 68)

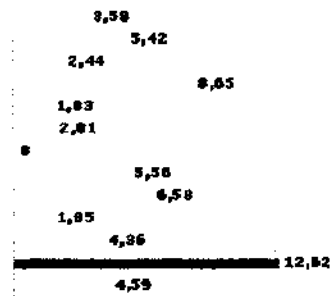
Casos en países europeos

Datos de 2000. Fuente: "Violencia contra la mujer en las relaciones de pareja", Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia

Número de casos

Por millón de mujeres mayores de 14 años

Příloha číslo 4:

Ukázka z formuláře Příkazu k ochraně (Orden de protección)

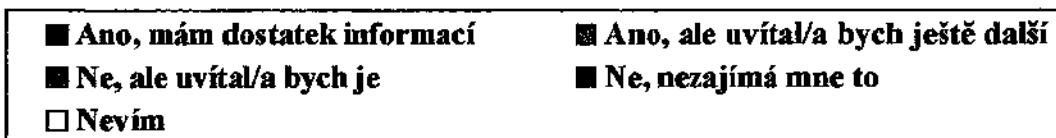
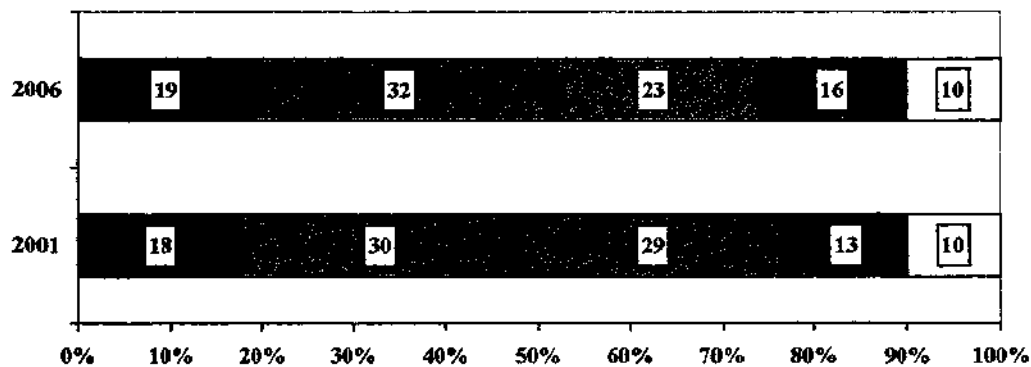
Vztah obět' – obžalovaná osoba	
¿Už jste dříve obžaloval/a stejnou osobu?	Ano Ne
V případě kladné odpovědi, uveďte počet žalob:	
¿Víte, zda se zmíněná osoba nachází v nějakém neuzavřeném soudním procesu ohledně přestupku nebo trestného činu?	Ano Ne
¿Jaký příbuzenský nebo jiný vztah máte s obžalovaným?	

Další užitečné údaje pro adopci prostředků k ochraně
<ul style="list-style-type: none">• V případě soužití s obžalovanou osobou ve stejné domácnosti, ¿chcete dál žít ve zmíněném domě s dětmi, pokud je máte? Ano Ne• ¿Chcete aby obviněná osoba domácnost opustila pro vaše bezpečí?• ¿Potřebujete nějakou ekonomickou nebo sociální pomoc? Ano Ne• ¿Pracujete? Ano Ne
V případě kladné odpovědi, uveďte průměrný měsíční plat pokud jej znáte:
<ul style="list-style-type: none">• ¿Pracuje obžalovaná osoba? Ano Ne
V případě, že ano, uveďte průměrný měsíční plat pokud jej znáte:
<ul style="list-style-type: none">• ¿Existují další ekonomické příjmy v rodině?
V případě, že ano, uveďte průměrnou měsíční hodnotu, pokud ji znáte:

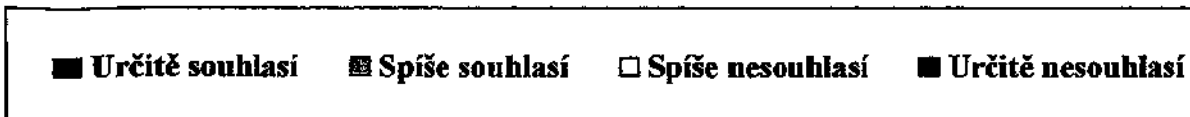
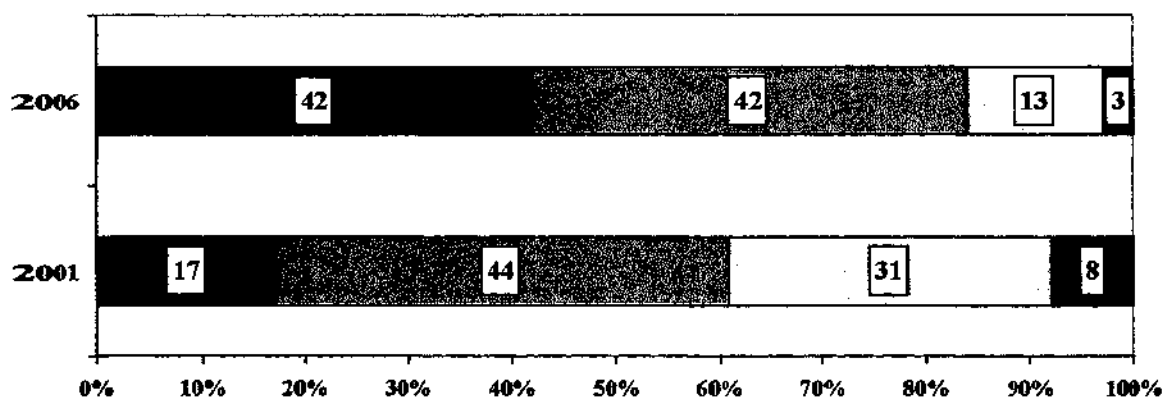
Příloha číslo 5:

Statistiky – Česká republika (zdroj: Výzkum STEM pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR a.s., červenec 2006.)

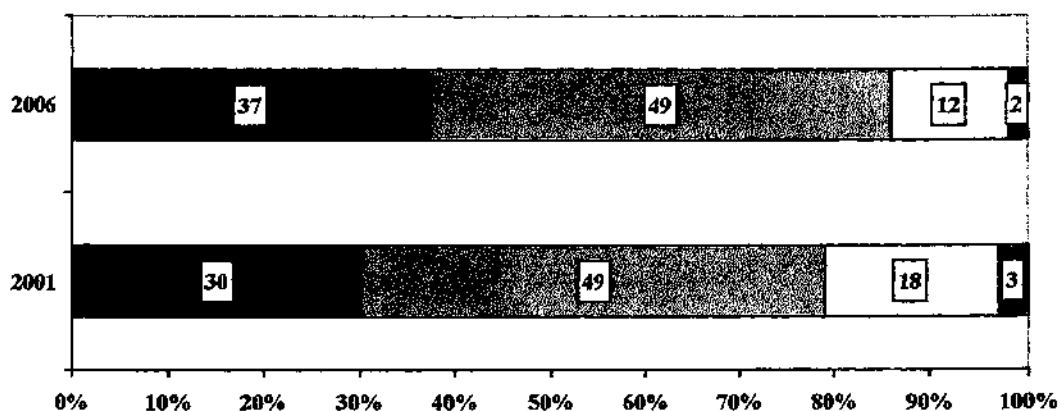
„Máte informace, jak se zachovat tváří v tvář domácímu násilí?“

Souhlas s názorem „domácí násilí mezi dospělými partnery je problém, s nímž by měl stát něco dělat“

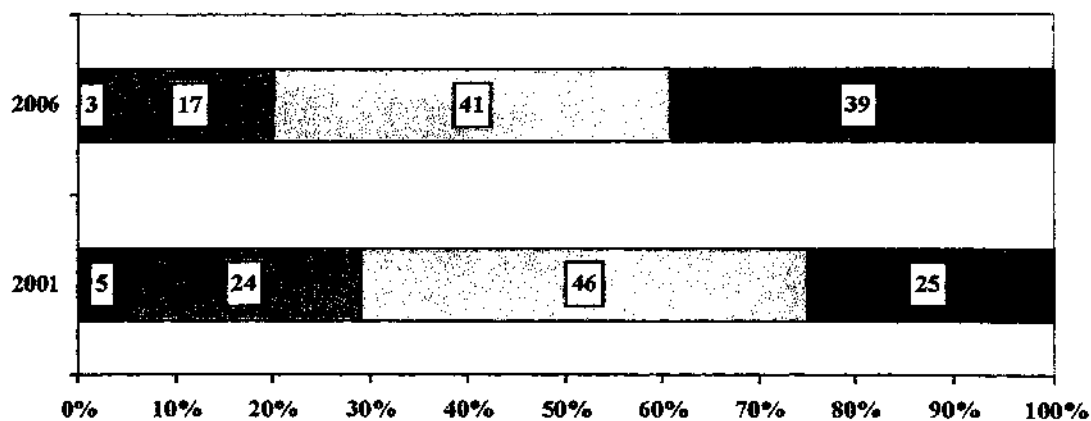

„Myslíte si, že domácí násilí si žádá zásah okolí
(např. příbuzných, sousedů, lékaře, policie)?“

■ Určitě ano ■ Spíše ano □ Spíše ne ■ Určitě ne

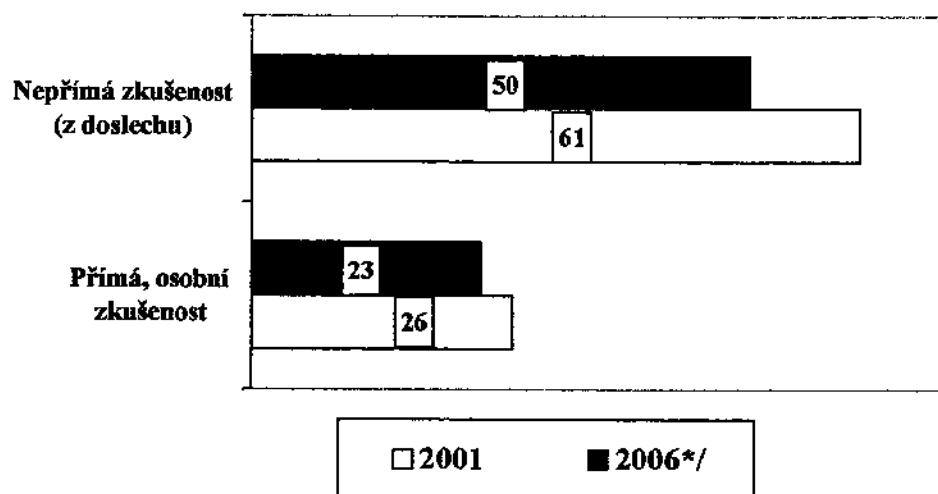
Souhlas s názorem „domácí násilí má společnost spíše
tolerovat, protože to stejně vyřeší rodina sama“

■ Určitě souhlasí ■ Spíše souhlasí □ Spíše nesouhlasí ■ Určitě nesouhlasí

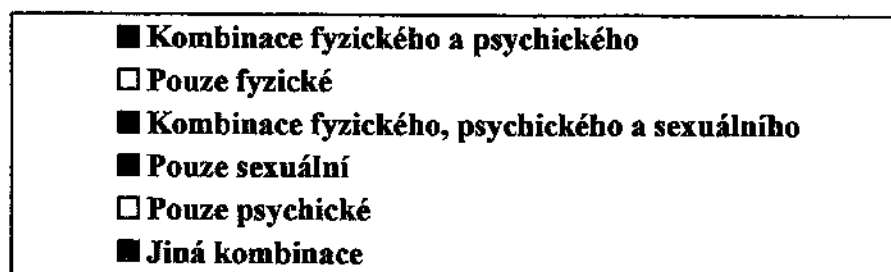
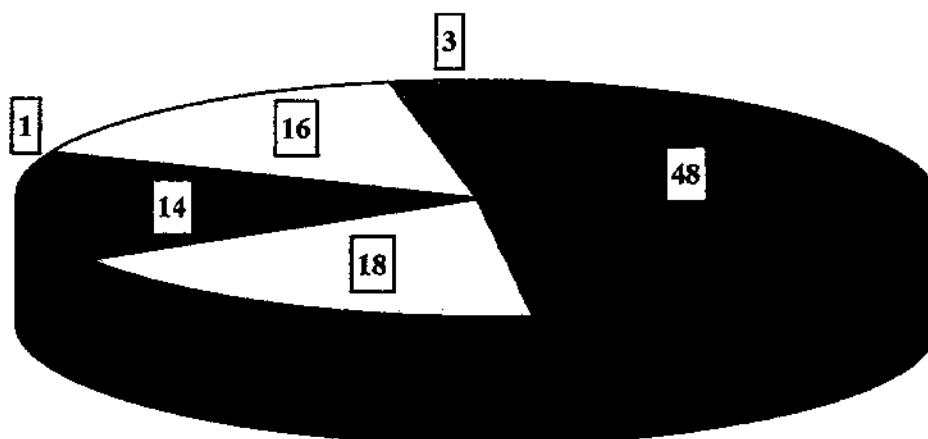
Zkušenost s domácím násilím mezi partnery

podíl odpovědí „má zkušenost“ v %

*/ v roce 2006 byla respondentům předložena definice domácího násilí, v roce 2001 vypovídali respondenti o svých zkušenostech s partnerským násilím na základě vlastních představ o tom, co je a co není domácí násilí.

Formy domácího násilí mezi partnery */

*/ podsoubor respondentů ochotných o svých zkušenostech vypovídat, N = 770